

Т. О. Лещенко

Професійна мова медика

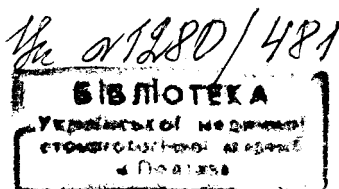

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНИЙ МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ
З ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ
УКРАЇНСЬКА МЕДИЧНА СТОМАТОЛОГІЧНА АКАДЕМІЯ

Т.О. ЛЕЩЕНКО

ПРОФЕСІЙНА МОВА МЕДИКА

*Рекомендовано Центральним методичним кабінетом
з вищої медичної освіти МОЗ України як навчальний
посібник для студентів вищих медичних навчальних
закладів III-IV рівнів акредитації (протокол № 2 від
22.05.2003 року)*

ПОЛТАВА - 2004

ББК 81.411.1-34 +5

Л 54

УДК 61+811.161.2(07)

Посібник містить аналіз найактуальніших проблем і труднощів уживання професійної лексики в галузі теоретичної та практичної медицини, розглядаються складні випадки перекладу професіоналізмів із російської мови, особливості культури мовлення медика.

Адресований студентам медичних вузів, лікарям, науковцям-медикам.

Навчальний посібник підготувала завідувачка курсу українознавства Української медичної стоматологічної академії кандидат філологічних наук, доцент **Лещенко Тетяна Олександрівна.**

Рецензенти:

Кіцера О.О. – д.мед.н., проф., дійсний член Наукового товариства ім.Т.Шевченка

Климентова О.В. – к. філол. н., ст. викл. каф. україністики Національного медичного університету ім. О. Богомольця

Мриглюд М.П. – к. філол. н., доцент кафедри філософії та українознавства Тернопільської медичної академії.

Лещенко Т.О. **Професійна мова медика.** – Полтава: ПФ “Форміка”, 2004. – 140 с.

ББК 81.411.1-34 +5

ISBN 966-95815-9-1

© Т.О. Лещенко, 2004

© ПП «Форміка», 2004

ЗМІСТ

Передмова.....	5
1. Труднощі наголошення українських медичних термінів.....	8
2. Пароніми у медичній лексиці.....	12
3. Унормовані лексичні синоніми у медичній лексиці.....	29
4. Апостроф у медичних термінах.....	37
4.1. Апостроф в іношомовних медичних термінах.....	38
4.2. Апостроф в українських медичних термінах.....	38
5. Подвоєння приголосних у медичних термінах.....	40
6. Труднощі правопису префіксів у медичних термінах.....	46
6.1. Особливості вживання греко-латинських терміноелементів.....	47
6.2. Труднощі перекладу російськомовних медичних термінів із префіксальним словотворенням.....	51
7. Правопис складних слів - медичних термінів.....	59
7.1. Складні іменники.....	60
7.2. Складні прикметники.....	62
8. Особливості правопису іменників у медичній лексиці.....	65
8.1. Іменники I відміни.....	66
8.2. Іменники II відміни.....	66
8.2.1. Родовий відмінок однини чоловічого роду.....	66
8.2.2. Паралельні закінчення іменників чоловічого роду II відміни у родовому відмінку як засіб розмежування лексичного значення.....	71

8.2.3.	<i>Закінчення іменників II відміни чоловічого роду в називному відмінку множини</i>	73
8.3.	<i>Особливості вживання іменників ікло, ясна</i>	73
8.4.	<i>Складні випадки словозміни іменників у професійній мові медика</i>	74
9.	Особливості вживання числівників у мові медика	76
10.	Особливості вживання займенників	78
11.	Особливості вживання дієприкметників і дієприслівників	80
12.	Особливості вживання окремих прислівників	83
13.	Особливості вживання прийменників у діловому мовленні	86
13.1.	<i>Специфіка перекладу прийменника по</i>	87
13.2.	<i>Специфіка перекладу прийменника при</i>	90
13.3.	<i>Особливості вживання прийменників відповідно до; згідно з; у-в, з-із-зі</i>	92
14.	Уживання сполучників і, й, та як засіб милозвучності	97
15.	Типові помилки вживання мовних кліше у діловому стилі та їх корекція	99
16.	Проблеми вживання україномовної медичної лексики	106
16.1.	<i>Русизми та мовні помилки у медичній лексиці</i>	107
16.2.	<i>Складні випадки перекладу у професійній лексиці медиків</i>	113
16.3.	<i>Подвійні форми у медичній лексиці</i>	122
17.	Культура мови	124
	Література	139

ПЕРЕДМОВА

Мовна культура завжди була надійним фундаментом освіченості, інтелігентності, вона є важливим складником особистості лікаря. Від мистецтва мовного спілкування суттєво залежать результати лікування. Мова медицини нині має дуже широку сферу застосування: вона звучить не тільки у лікарнях і поліклініках, але й у навчальних аудиторіях медичних вузів, у науково-дослідних лабораторіях, в аптеках і санаторіях, у рекламних програмах телебачення і радіо, зрештою, в усіх сім'ях, бо проблеми збереження здоров'я нині турбують усе більше людей. Питання здоров'я, хвороб і їхнього лікування цікавлять усіх нас. Вони є предметом щоденних розмов мільйонів людей.

Водночас знавців нескаліченої української мови стає все менше і менше. Порушення мовних норм ми чуємо не лише у повсякденному побутовому спілкуванні, але й у сферах цілком офіційних: радіо і телепередачах, промовах. Статус державності української мови мусить повернути насамперед діловому стилю його національні ознаки, що узгоджуватимуться з міжнародними стандартами.

У стосунках між лікарем і хворим сила слова відіграє велику роль, діє воістину магічно. Словом можна не тільки викликати функціональні зміни в організмі, але і вбити людину в буквальному розумінні. Гіппократ говорив: "Якщо є декілька лікарів, з яких один лікує травами, другий — ножем,

третій — словом, то звернімося до того, хто лікує словом". Вустами вмілого лікаря слово лікує, невмілого — раниць. У такому випадку слово буде не психотерапією, а ятрогенією.

Мовлення лікаря повинне бути точним, логічним, доречним і виразним. А починати необхідно з елементарної грамотності, боротьби з помилками в мовленні, які, на жаль, звучать і на лікарських конференціях, і в спілкуванні лікарів між собою, і в розмовах із хворими.

Точне, правильне, лексично багате мовлення лікаря — одна з необхідних складових його професійної майстерності. В умовах діяльності в Україні, де державною мовою є українська, професіоналізм неможливий без високого рівня оволодіння нею. Це можливе насамперед за умов, коли певних зусиль до опанування культурою вживання української медичної лексики докладуть представники і теоретичної, і практичної медицини. У свою чергу, розвиток мови майбутніх лікарів, тобто студентів медичних вузів, відбуватиметься тільки за умови цілеспрямованих і кваліфікованих дій усього професорсько-викладацького колективу навчального закладу, що загалом підвищить рівень професійного спілкування. Кожен викладач повинен володіти взірцевою професійною мовою, дотримуватися правил етики й естетики спілкування, щоби власним прикладом впливати на студентів, постійно стежити за їхньою усною і писемною мовою, усувати її недоліки, забезпечувати засвоєння майбутніми лікарями галузевої терміносистеми, формувати навички володіння науковим стилем, звертати увагу на правильне оформлення документів, історій хвороби, на

дотримання бібліографічних стандартів, правил цитування тощо. Така діяльність усіх викладачів створить у навчальному закладі атмосферу постійного інтелектуального пошуку, сприятиме засвоєнню студентами фахових дисциплін.

Запропонований посібник присвячений найактуальнішим питанням, пов'язаним із культурою усного і писемного мовлення лікаря. Він створений завдяки багаторічній праці авторки з літературою медичного спрямування з урахуванням усіх проблем, які виникають у учених-медиків та лікарів-практиків у процесі користування професійною українською мовою.

Авторка сподівається на зауваження і побажання від учених-медиків, лікарів, усіх, хто причетний до охорони здоров'я.

Труднощі наголошення українських медичних термінів

ТРУДНОЩІ НАГОЛОШЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Наголос в українській мові непостійний і динамічний: голова, але го́лови; зу́би, але зубі́в.

У медичних термінах та у більш загальновживаному шарі медичної лексики досить багато складних моментів наголошення.

Далі наводимо приклади правильного наголошення тих медичних термінів, уживання яких викликає труднощі.

Адге́зія, а́кме, а́кне (вугри), акроцефа́лія, ана́лог, ана́мнез, апа́тія, а́пекс, апраксі́я, асина́псис, аста́зія, атаксі́я, афа́гія, афа́зія.

Барогно́зія, боро́давка, (рос. “борода́вка”), боро́зна, боро́зенка, бру́жа, брижови́й, бубо́н.

Верете́но (рос. “веретенó”), ву́лиця (рос. “скула́”), ви́йча́стий, віско́зіметр, во́доросль, волосяни́й, ворі́тний.

Га́бітус, гемі́трмор, гетерока́ріон, гідра́мніон, гі́мен, гіперте́нзія, гіпо́піон, гіпоте́нзія, глабе́ла, гратча́стий, глухонімота́, гнильни́й, грі́жа, грижови́й.

Дво́яйце́вий, дебі́т, диспансе́р, диспепсі́я, дрімо́та, дрі́жджови́й.

Епіфі́з.

За́крутка (рос. “закру́тка”), за́лоза, замі́сний, запальни́й, за́слінка (рос. “засло́нка”), за́дирка (рос. “заусе́ница”), заще́лепний, зв’язко́вий (рос. “связочный”), зубоясе́нний, зубча́тість (рос. “зубчатость”).

Іка́ння, інва́зія, інсу́льт, і́рис, іші́ас.

Каме́дь, ка́рдія, ка́ре́ца, хахексі́я, кінезі́я, кі́шка (рос. “кишкá”), кліткови́на, кола́пс, корови́й, кірковий, кісткови́й (але “кістково-хрящовий”), кри́жі (крижово-ку́приковий), кровото́чити, ку́кса (рос. “культя”), ку́ру.

Лемі́ш (рос. “сошні́к”), ліжкови́й, лобкови́й, логопе́дія.

Медикаме́нти, мені́ск, метафі́з, мікроге́нія.

Надни́ркова́ за́лоза, надп’яткови́й, надщеле́пний, нашко́рний, не́жить, нетрима́ння, ни́ркови́й.

Озна́ка, о́цет, о́чний, о́чна ямка.

Папі́ла (але — па́пула), па́рша, пахви́на, пере́тинка, пере́хрест (хіа́зма), плесно́, плеснови́й, позу́в, по́хибка, пока́зник, по́крив (шкі́рний по́крив), по́кришка, кору́сний, пітні́ця, присті́нковий, промі́жок, промі́жний, п’яткови́й.

Ра́новий (рос. “ранево́й”), ро́зчіс, ребе́рний, реце́пторний (але “реце́пту́рний”), рупту́ра, русло́ (кров’я́не).

Сани́тарія, норице́вий (але “нору́ця”), су́віти, сенсо́рний, се́ча, сітча́стий, сине́хія, слідо́вий (рос. “следо́вой”), спі́на (рос. “спина́”), спиртови́й, садно́, су́кровиця, суту́ра.

Ті́льце (але “ті́льця сли́нні, ядерні́), товсти́й (рос. “тол-стый”), тру́бча́стий.

Фанто́мний, фено́мен (рос. фено́мен).

Ча́сточка (але “часточко́вий”), чумни́й.

Шкі́рний.

Щавле́вий (рос. „щавеле́вый”), щі́чний, щеле́пний, щі́пці (рос. “щипцы”).

Ясе́нний, ятроге́нія.

У медичних термінах поширені стабільні іншомовні морфеми (частки слова), які мають постійний наголос. Наводимо найбільш уживані з них:

— *гнати́я*, — *гра́фія*, — *естезі́я*, — *ма́нія*,

— *мега́лія*, — *ме́трія*, — *плазі́я*, — *па́тія*,
— *рагі́я*, — *скопі́я*, — *томі́я*, — *тоні́я*,
— *трофі́я*, — *урі́я*, — *філі́я*, — *фо́бія*,
— *френі́я*, — *холі́я*, — *цефа́лія*.

Іноді наголос може диференціювати лексичне значення терміна.

Наприклад: *водя́ний* — той, що має у своєму складі воду; *во́дяний* — із підвищеним умістом води, *водяни́стий*; *і́рис (а)* — оболонка ока, *і́рис (у)* — рослина; *і́ріс (у)* — сорт цукерок; *гла́дкий* — рівний (*гла́дкі м'язи*), *гладкі́й* — жирний (*гладкі́й чоловік* — вживається у розмовному стилі); *лу́па* (скло) і *лупа́* (лусочки).

У медичній лексиці, як і у багатьох інших терміносистемах, наявні слова із ПОДВІЙНИМ НАГОЛОСОМ, обидва варіанти якого є нормою: *ву́гілля*, *ну́дити*, *по́милка* (*але* — *помилко́вість*, *помилко́вий*), *пе́рвісний*, *спону́кач*, *поста́рілий*, *по́перек*, *прісі́нок*, *про́поліс*, *про́світ*, *про́стий*, *пру́жний*, *рогі́вковий*, *родо́вий*, *ста́ріння*, *ста́ріти*, *стола́* і *сто́лу*, *стремено́*, *ура́зливий*, *щілі́на*.

Пароніми у медичній лексиці

ПАРОНІМИ У МЕДИЧНІЙ ЛЕКСИЦІ

Серед труднощів, які виникають у користуванні мовою медицини, окреме місце займають складні випадки вживання паронімів, тобто слів, близьких за звучанням і написанням, але різних за змістом.

Незнання їхнього точного лексичного значення призводить до неточного, а то й зовсім неправильного змістового насичення певних текстових компонентів.

Слово *паронім* грецького походження: *пара* — “біля, поряд” та *оупта* — “ім’я”. Не всі слова, схожі за звучанням, можна вважати паронімами. До паронімічних належать тільки ті, що мають невелику відмінність у вимові. Інколи у паронімів є спільна морфема: *уява* — *уявлення*, *мова* — *мовлення*. Семантичні зв’язки між паронімами можуть бути синонімічні (*тяжкий* — *важкий*), антонімічні (*еміграція* — *імміграція*); вони можуть бути пов’язані певною семантичною близькістю (*дипломник* — *дипломант*).

Звукова близькість паронімів призводить до того, що їх помилково вживають один замість одного: замість *уявлення* (поняття) — *уява* (фантазія), замість *індіанці* (прадавні жителі Америки) — *індійці* (корінне населення Індії). *Особовий* — стосується особи, людини взагалі: **ОСОБОВЕ ПОСВІДЧЕННЯ, ОСОБОВА КАРТКА (ДЛЯ ОБЛІКУ КАДРІВ), ОСОБОВИЙ СКЛАД, ОСОБОВИЙ РАХУНОК**. *Особистий* — властивий певній, конкретній особі; власний, персональний: *особисте життя, особисті речі, особисті справи*.

Наведемо окремі випадки вживання паронімів у мові медицини.

АДЕНІН — АДЕНІТ.

Аденін — пуринова основа, яка міститься в усіх живих організмах, у складі нуклеїнових кислот тощо.

Аденіт — запалення лімфатичних вузлів.

АДСОРБЕНТ — АДСОРБЕР.

Адсорбент — речовина, здатна адсорбувати.

Адсорбер — пристрій, у якому здійснюють адсорбцію.

АКТИВАЦІЯ — АКТИВІЗАЦІЯ.

Активация — збудження чогось, посилення діяльності організму (ферментна активация).

Активізація — спонування когось, чогось до діяльності (творча активізація).

АКУМУЛЯЦІЯ — КУМУЛЯЦІЯ.

Акумуляція — збирання, нагромадження, зосередження чогось.

Кумуляція — нагромадження в організмі людини і тварини різних речовин (ліків, отрут тощо) внаслідок тривалого вживання їх.

АМІЛАЗА — АМІЛОЗА.

Амілаза — фермент, що міститься в організмі тварин і рослин.

Амілоза — легкокорозчинна у воді складова частина крохмалю.

АПЕНДИКС — АПЕНДИЦИТ.

Апендикс — червоподібний відросток сліпої кишки.

Апендицит — запалення апендикса.

АПТЕЧНИЙ — АПТЕКАРСЬКИЙ.

Аптечний — призначений для аптеки, який належить, властивий їй (аптечний запах, аптечний посуд).

Аптекарський — який стосується аптекаря, належний, властивий йому (аптекарський помічник).

АРОМАТИЗОВАНИЙ — АРОМАТИЧНИЙ — АРОМАТНИЙ.

Ароматизований — до якого додані ароматичні рослини (ароматичний напій, тісто, компоненти).

Ароматичний — який має приємний запах унаслідок додавання ароматизаторів (есенція, рідина, рослини).

Ароматний — який має приємний запах (чай, банан, зелень).

БОЛЮЧИЙ — БОЛІСНИЙ — БОЛЬОВИЙ.

Болючий — пов'язаний з фізичним відчуттям болю (болюча рана, болючий зуб).

Перен. — який викликає важкі почуття, смуток (болюча правда).

Болісний — хворобливий (болісний вигляд).

Перен. — болісний крик, болісна гримаса, болісні роздуми.

Больовий — пов'язаний із болем (больове відчуття, больова чутливість, больова реакція).

БУТАДІЄН — БУТАДІОН.

Бутадієн — газ дивініл.

Бутадіон — ліки.

БЛЮВАННЯ — БЛЮВОТА.

Блювання — процес виходу вмісту шлунка через рот.

Блювота — наслідок цього процесу, вміст шлунка.

ВРАЖЕННЯ — УРАЖЕННЯ.

Враження — слід у свідомості; вплив, уявлення.

Ураження — ушкодження, поранення (аорти, головного мозку, легень і т.д.).

ВУГЛЕВОДИ — ВУГЛЕВОДНІ.

Вуглеводи — дуже поширена в природі група органічних сполук, що складаються головним чином з вуглецю, водню й кисню.

Вуглеводні — органічні сполуки, які складаються тільки з атомів вуглецю й водню.

ГНІЙНИЙ — ГНОЙОВИЙ.

Гнійний — який стосується гною як продукту гниття тканини живого організму (гнійні виділення, гнійна виразка, гнійна рана).

Гнойовий — який стосується гною як органічного добрива.

ДАЛЕКОГЛЯДНИЙ — ДАЛЕКОЗОРИЙ.

Далекоглядний — здатний передбачити події, наслідки.

Далекозорий — який добре бачить на великій відстані; який має ваду зору.

ДЕФЕКТИВНИЙ — ДЕФЕКТНИЙ.

Дефективний — який має психічні або фізичні вади (про людину).

Дефектний — який має дефект, зіпсований, пошкоджений (дефектна відомість).

ДОГЛЯДАТИ — НАГЛЯДАТИ.

Доглядати — піклуватися про когось (доглядати хворого).

Наглядати — стежити, контролювати (наглядати за чистотою).

ДОСЛІДНИЙ — ДОСЛІДНИЦЬКИЙ.

Дослідний — який стосується досліду, пов'язаний з науковим дослідженням (науково-дослідна робота, гурток, інститут).

Дослідницький — який стосується дослідника, належний йому (задум, інтерес, підхід, рівень).

ДРЕНАЖУВАТИ — ДРЕНУВАТИ.

Дренажувати — виводити з порожнини тіла, рани гній, рідину за допомогою певного пристосування.

Дренувати — проводити осушування ґрунту.

ЕФЕКТ — АФЕКТ.

Ефект — сильне враження; наслідок якихось дій.

Афект — стан дуже сильного, але короткочасного нервового збудження.

ЗЦІЛЕНИЙ — ЗЦІЛЕННИЙ.

Зцілений — якого зцілили (зцілений від ран).

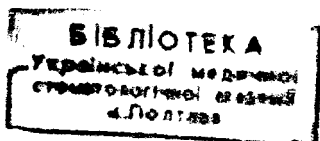
Зцілений — який піддається лікуванню.

ІНТИМ — ІНТИМА.

Інтим — інтимна обстановка.

Інтима — тканина кровоносної судини.

Ук 01280/481

ІСТЕРІЯ — ІСТЕРИКА.

Істерія — нервово-психічна хвороба, що виявляється у нападах,

підвищеній дратівливості.

Істерика — напад істерії

ЇДА — ЇЖА.

Їда — споживання їжі (готуватися до їди; вживати по 1 табл. перед їдою).

Їжа — харчі (калорійна їжа).

КАРБОНАД — CARBONAT — CARBONIT.

Карбонад — делікатесний продукт із свіжого філе свинини.

Карбонат — сіль вугільної кислоти.

Карбоніт — вибухова речовина.

КАТАРАКТ — КАТАРАКТА.

Катаракт — вид гідравлічного або пневматичного амортизатора.

Катаракта — помутніння кришталика ока.

КІСТЛЯВИЙ — КОСТИСТИЙ — КІСТЯНИЙ.

Кістлявий — худий, з випнутими кістками (кістлява людина).

Костистий — який має широкі, випуклі кістки (костистий у плечах); який має багато дрібних кісток: костиста риба.

Кістяний — зроблений або видобутий з кістки (кістяний гребінець).

КОАГУЛЯНТ — КОАГУЛЯТ.

Коагулянт — хімічна сполука, що спричиняє коагуляцію.

Коагулят — осад, що утворився в колоїдному розчині під час коагуляції.

КОМПЛІМЕНТ — КОМПЛЕМЕНТ.

Комплімент — приємні, люб'язні слова, похвала.

Комплемент — білкова речовина сироватки крові людини й тварини типу ферментів.

КРИЗ — КРИЗА.

Криз — екстремальний стан організму, викликаний порушенням певної фізіологічної функції (гіпертонічний криз).

Криза — несприятливе становище (у суспільстві, у стосунках, у колективі).

КЮВЕТ — КЮВЕТА.

Кювет — канава вздовж шляху й залізничного полотна.

Кювета — ванночка для обробки фотографічних та інших пластинок та відтисків (у стоматології).

ЛАНГЕТ — ЛОНГЕТ, ЛОНГЕТА.

Лангет — м'ясна страва, приготовлена з тонких довгастих шматочків вирізки.

Лонгет — знімна пов'язка з гіпсу, яка використовується для зрощування зламаних кісток.

ЛІКАРСЬКИЙ — ЛІКУВАЛЬНИЙ — ЛІКАРНЯНИЙ.

Лікарський — означає “належний лікареві” або “такий, що

стосується діяльності лікаря” (*лікарський халат, лікарські записи*).

Лікувальний — вказує на оздоровчі властивості (*бішофіт має добрі лікувальні властивості*).

Лікарняний — означає “належний лікарні” (*лікарняний лист, лікарняний персонал*).

Примітка. Вираз „лекарственные формы” перекладається українською як “*форми ліків*”.

МЕДИЧНИЙ — МЕДИКАМЕНТОЗНИЙ.

Медичний — який стосується медицини (медичний вуз).

Медикаментозний — який стосується ліків (медикаментозне лікування).

МІЛЬ — МОЛЬ.

Міль — комаха.

Моль — грам-молекула.

НАМУЛИТИ — НАМУЛЯТИ.

Намулити — нанести щось течією води, хвилями.

Намуляти — тертям ушкодити тіло.

НАПРУЖЕННЯ — НАПРУГА — НАПРУЖЕНІСТЬ.

Напруження і напруга — вживаються паралельно, але в значенні “фізичний стан електрики, яким визначають силу струму”, в основному напруга.

Напруженість — властивість, стан напруженого (напруженість уваги).

НАСТІЙ — НАСТОЙКА.

Настій — витяжка з рослинних чи тваринних продуктів (настій ромашки).

Настойка — спиртовий напій, настояний на ягодах, плодах, травах (вишнева настойка).

НЕВРАЛГІЯ — НЕВРОЛОГІЯ, НЕЙРОЛОГІЯ.

Невралгія — нервова хвороба.

Неврологія, нейрологія — сукупність наук, що вивчають питання розвитку, будови й діяльності нервової системи людини й тварин.

НЕЗДУЖАТИ — НЕ ЗДУЖАТИ.

Нездужати — бути хворим (Нездужає Катерина, ледве-ледве дише ... (Т.Г. Шевченко).

Не здужати — не бути спроможним щось зробити (не здужати підняти).

ОБЛИЧЧЯ — ЛИЦЕ.

Збігається в значенні “передня частина голови людини” та в переносному “загальний вигляд, обриси чогось”. Тільки *лице* вживається у значенні “верхній, зовнішній бік предмета” (протилежне *спід*): *налице* (одяг).

ОБТУРАТОР — ОБТЮРАТОР.

Обтуратор — протез, який застосовують при дефектах піднебіння.

Обтюратор — пристрій у затворах гармат; затвор у кінознімальних апаратах.

ПАЛЬПАЦІЯ — ПАЛЬПІТАЦІЯ.

Пальпація — метод дослідження хворого шляхом послідовного обмацування, промацування.

Пальпітація — посилене биття серця.

ПАНКРЕАТИН — ПАНКРЕАТИТ.

Панкреатин — лікувальний препарат, що виготовляється з підшлункової залози ВРХ.

Панкреатит — запалення підшлункової залози.

ПАПІЛА — ПАПУЛА.

Папіла — сосочок.

Папула — вузлик.

ПАХ — ПАХВА — ПІХВА.

Пах¹ — місце між стегном і нижньою частиною живота.

Пах² — (розм.) — запах (гострий пах хвої).

Пахва́ — внутрішня частина плечового згину (нести під пахвою).

Піхва — статевий орган жінки.

ПІЛОТ — ПЕЛОТ.

Пілот — водій літака.

Пелот — різновид кламера — засіб, за допомогою якого утримується протез у порожнині рота.

ПЕРИФЕРІЙНИЙ — ПЕРИФЕРИЧНИЙ.

Периферійний — який міститься, перебуває в частині країни, міста, села тощо, віддалений від центру (периферійний театр).

Периферичний — який стосується зовнішньої, віддаленої від центру частини організму (периферична нервова система).

ПОЗИВ — ПОЗОВ.

Позів — рефлекторний акт: позів до сечовипускання, позів на блювання.

Пóзов — діловий папір: пóзов до суду.

ПІТНИЙ — ПОТОВИЙ.

Пітну́й — укритий потом, спітнілий (пітні ноги).

Потови́й — який стосується поту, виділяє піт (потові залози).

ПОРОЖНИННИЙ — ПОРОЖНИСТИЙ.

Порожнинний — в анатомії — пов'язаний із порожниною (порожнинна операція).

Порожнистий — який має всередині порожнину (порожністі органи).

ПОТОНШАННЯ — ПОТОНШЕННЯ.

Потоншення — стати тонким (потоншення шкіри).

Потоншення — зробити тонким; тонша частина, місце.

ПРИВОДИТИ — ПРИЗВОДИТИ — НАВОДИТИ.

Приводити — наближати щось (когось) до чогось (когось):
приводити пацієнта в операційну.

Призводити — доводити до чогось (у негативному значенні): призводити до хвороби.

Наводити — приклад, цитату.

ПРОВІЗОРНИЙ — ПРОВІЗОРСЬКИЙ.

Провізорний — який потребує додаткового уточнення, попередній.

Провізорський — який стосується провізора — фармацевта найвищої кваліфікації.

ПРОНИКЛИВИЙ — ПРОНИКНИЙ.

Проникливий — той, що передбачає події (прониклива людина).

Проникний — через який щось проникає (проникна шкіра, проникні капіляри).

ПРОТЕЇД — ПРОТЕЇН — ПРОТЕНОЇД.

Протеїд — складний білок.

Протеїн — простий білок.

Протеноїд — білок, що входить до складу кісток, хрящів, волосся, шерсті.

РЕСПІРАТОРНИЙ — РЕСПІРАЦІЙНИЙ.

Респіраторний — який стосується дихальних шляхів; який служить, використовується для дихання (респіраторні хвороби, маска).

Респіраційний — який стосується респірації — процесу газообміну в людини й тварини (респіраційна камера).

РЕЦЕПТНИЙ — РЕЦЕПТОРНИЙ — РЕЦЕПТУРНИЙ.

Рецептний — який стосується рецепта (рецептний бланк).

Рецепторний — пов'язаний з рецептором — органом чуття (рецепторний апарат шкіри).

Рецептурний — який стосується рецептури — сукупності відомостей про ліки, а також про виготовлення сумішей, розчинів, страв тощо.

РІДКИЙ — РІДКІСНИЙ.

Рідкий — негустий; який іде, розташований нещільно (рідке волосся, рідкі зуби, рідкий дощ).

Рідкісний — який трапляється, буває зрідка (рідкісна хвороба крові).

РУХОМИЙ — РУХЛИВИЙ — РУХОВИЙ.

Рухомий — який перебуває в постійному русі (рухома матерія).

Який переміщається або може бути переміщений з місця на місце; який міняється (*рухомі кістки, рухома нижня щелепа, рухоме обличчя*).

Рухливий — який здатний до руху (рухливий потік);

— повний життєвої сили (рухливий хлопчик);

— який має чим рухати (рухлива комаха).

Руховий — який стосується руху, пов'язаний із ним (рухові вправи; опорно-руховий апарат);

— який приводить щось у рух, керує рухом когось (руховий нерв).

САХАРОЗА — ЦУКРОЗА, САХАРОЗА.

Сахароза — фермент, що викликає розщеплення цукрози.

Цукроза, сахароза — вуглевод, який міститься в цукроносних рослинах

СЕРЦЕВИЙ — СЕРДЕЧНИЙ.

Серцевий — який стосується серця, пов'язаний з хворобою серця; призначений для його лікування (серцевий м'яз, серцева діяльність, серцевий напад, серцеві краплі).

Сердечний — пов'язаний з почуттям, настроями, переживаннями людини (сердечні муки);

— добрий, чулий, задушевний (сердечний друг);

— пов'язаний з почуттям закоханості (сердечні справи).

СМЕРТЕЛЬНИЙ — СМЕРТНИЙ.

Смертельний — який призводить до смерті (про рану,

хворобу тощо); який загрожує смертю, який супроводить смерть (бій, вогонь, удар, укуси, доза, зброя, отрута).

Смертний — невимовно тяжкий, сильний (біль, голод, страх, холод, туга); як антонім до “невмирущий”.

СПОЛУЧЕННЯ — СПОЛУКА.

Сполучення — дія за знач. *сполучати, сполучити* (сполучення кольорів);

— зв’язок між віддаленими пунктами за допомогою яких-небудь засобів (повітряне сполучення).

Сполука — переважно речовина, в якій атоми з’єднані між собою за допомогою певного типу хімічного зв’язку (органічні сполуки).

СУЛЬФАТ — СУЛЬФІД — СУЛЬФІТ.

Сульфат — сіль і ефір сірчаної кислоти.

Сульфід — сполука сірки з металом, а також деякими неметалами (сульфід кальцію).

Сульфит — сіль сірчистої кислоти.

ТЕТАНІЧНИЙ — ТИТАНІЧНИЙ.

Тетанічний — від *тетанія* — хвороба, що виникає внаслідок порушення функції щитовидної залози і полягає у нападах корчів.

Титанічний — величезний, надзвичайний (титанічна сила).

ТОРПІДНИЙ — ТОРПЕДНИЙ.

Торпідний — у медицині — в’ялий, неактивний (про перебіг хвороби).

Торпедний — який стосується торпеди.

ТРАВМАТИЧНИЙ — ТРАВМАТОЛОГІЧНИЙ.

Травматичний — спричинений травмою (шок, невроз).

Травматологічний — який стосується травматології (травматологічне відділення).

УШКОДЖУВАТИ — ПОШКОДЖУВАТИ.

Ушкоджувати — завдавати шкоди, ранити, уражати (палець, ніс, ногу, руку тощо).

Пошкоджувати — робити непридатним для користування; псувати, ламати (годинник, стіл, механізм).

УЯВА — УЯВЛЕННЯ.

Уява — здатність уявляти: змальовувати, створювати (хвора уява, сила уяви).

Уявлення — знання, розуміння чогось (повне уявлення, уявлення про хворобу, релігійне уявлення).

ХЛОРИД — ХЛОРИТ — ХЛОРИН — ХЛОРАТ.

Хлорид — сіль соляної кислоти.

Хлорит — породотвірний мінерал класу силікатів.

Хлорин — різновид синтетичного волокна.

Хлорат — сіль хлорноватої кислоти.

ХРИПІТИ — ХРОПІТИ.

Хрипіти — видавати горлом хриплі звуки, мати в голосі хрипоту.

Хропіти — видавати хриплі звуки вві сні.

ЦЕЛЮЛОЗА — ЦЕЛЮЛАЗА.

Целюлоза — високомолекулярний вуглевод, клітковина рослин.

Целюлаза — фермент, що гідролізує целюлозу (міститься в грибах, деяких бактеріях тощо).

ЦИСТИН — ЦИСТИТ.

Цистин — амінокислота, що входить до складу білків тваринного й рослинного походження.

Цистит — запалення слизової оболонки сечового міхура в людини.

ШКІРНИЙ — ШКІРЯНИЙ.

Шкірний — який стосується шкіри — зовнішнього покриву людини й тварини; пов'язаний з хворобами шкіри (шкірний покрив, шкірні хвороби).

Шкіряний — зроблений зі шкіри, оздоблений шкірою (взуття, пальто, пояс, рукавиці).

ЯЩІР — ЯЩУР.

Ящір — плазун із подовженим тілом, покритий зроговілими пластинками;
— вимерлий плазун.

Ящур — гостра інфекційна хвороба парнокопитних тварин і людини.

Унормовані лексичні синоніми у медичній лексичі

УНОРМОВАНІ ЛЕКСИЧНІ СИНОНІМИ У МЕДИЧНІЙ ЛЕКСИЦІ

Слово *синонім* грецького походження й дослівно означає “однойменний”. Це слова, що мають спільне значення, але можуть відрізнятися відтінками значень чи стилістичними забарвленнями, наприклад, у загальноновживаній лексиці: *лікар, цілитель, медпрацівник, медик*. Синоніми бувають лексичні, морфологічні, синтаксичні, фразеологічні.

Лексичні синоніми — це подібні або тотожні за значенням слова. Тотожні за значенням слова — це абсолютні, унормовані лексичні синоніми. У загальноновживаній лексиці абсолютних слів мало: *літак — аероплан, оплески — аплодисменти, доказ — аргументи, зодчий — архітектор, відтінок — нюанс, водограй — фонтан, вітрило — парус*. Ці слова не мають якихось значеннєвих відтінків. Використовують їх для того, аби уникнути повторів. Абсолютні лексичні синоніми виникають тоді, коли замість власне українського слова запозичується іншомовне з таким самим значенням.

Лексичні синоніми можуть бути загальнономовними й контекстуальними. Загальнономовними називаються ті, що не залежать від контексту, їхня синонімічність приймається поза контекстом: *життєпис — біографія; абетка — азбука — алфавіт; визискування — експлуатація; всесвіт — космос; лаштунки — куліси; рецензія — відгук; відсоток — процент; аграрний — сільськогосподарський*.

Лексичні синоніми — найвиразніші й найпоширеніші образні засоби мови. З їхньою допомогою у мовленні можна не тільки уникнути неприємного повтору одних і тих самих слів,

а й точніше передати інформацію, бо є можливість висловити відтінки думки, уточнити деталі, ознаки, властивості.

Загалом синонімія як стилістичний засіб не характерна для наукової мови, у наукових текстах синоніми використовуються як засіб контекстуального уточнення. Для наукового стилю, як відомо, характерні точність, прагнення до однозначності, до того, щоб кожному поняттю відповідав один термін. Але всупереч загальній тенденції виникає чимало паралельних назв того самого поняття. Серед термінологічної лексики багато слів іншомовного походження, а запозичений термін, як і будь-яка нетермінологічна іншомовна лексема, зазнає різнобічного впливу у мові поширення, вступає в контакт з іншими словами на лексичному, семантичному, словотвірному рівні. Унаслідок таких контактів з'являється однозначне слово. Так виникають синонімічні пари, один компонент яких питомий, а другий — запозичений: *атеїст* — *безбожник*, *бібліофіл* — *книголюб*, *біографія* — *життєпис*, *евфонія* — *милосвучність*, *еритроцити* — *червонокривці*, *гігант* — *велетень*, *монах* — *чернець*.

У термінології так само є парні назви: *біом* — *двочлен*, *асиміляція* — *уподібнення*, *дисперсія* — *розсіяння*, *осциляція* — *коливання*, *квантитативний* — *кількісний* і т.д. Крім походження, вони нічим не відрізняються і співіснують як *дублети* (слова, що не мають відмінностей ні в значенні, ні в стилістичному забарвленні). Іноді вони або набувають ознак ідеографічних чи стилістичних синонімів і залишаються у мові, або один із них, не набувши таких ознак, переходить до розряду пасивної лексики, а то й зовсім зникає з мови. У дублетах компоненти іншомовного походження вживаються, як правило, в суто науковому стилі, а питомі українські — у науково-навчальному, науково-популярному. Скажімо, з пари слів *мовознавство* й

лінгвістика перше вживається як назва науки про мову, її суспільні функції, загальні особливості, конкретні прояви її структури, а друге застосовується як назва окремого напрямку мовознавства.

У медичній лексичі, терміни якої здебільшого мають іншомовне походження, явище дублетизму дуже поширене. Характерною особливістю функціонування дублетів у медичній терміносистемі є лексична повноправність питомого і запозиченого слова, практична відсутність переходу питомих частин дублетів у інші стилістичні структури, зокрема розмовно-побутову.

Наведемо найуживаніші лексичні синоніми-дублети, які можуть уживатися як у науково-навчальному, так і в науково-популярному стилях мови медицини:

абдомінальний — черевний
абдукція — відведення
абстиненція — стримування
агнатія — безщелепність
агранулярний — незернистий
агрипнія — безсоння
адгезія — злипання
акне — вугри
аксіальний — осьовий
акупунктура — голковколювання
алопеція — плішивість
анемія — недокрів'я
анестезія — знеболювання
аномалія — відхилення
анус — відхідник
апекс — верхівка

апертура — отвір
атріовентрикулярний — передсердношлуночковий
аферентний — привідний
ацинозний — гронаподібний
базальний — основний
біфуркація — роздвоєння
вазодилатація — судинорозширення
вазоконстриктор — судинозвужувач
вертиго — запаморочення
верукозний — бородавчастий
вірулентний — хвороботворний
вісцеральний — нутроцевий
гіпобранхіальний — підзябровий
епігастрії — надчерев'я
інкарцерація — зацмлення
інсуфляція — піддування
коронарний — вінцевий
мезентеріальний — брижовий
облітерація — зарощення, заростання
оклюзія — прикус
обструкція — запирання
напіла — сосочок
папула — вузлик
перверсія — збочення
платицефалія — плоскоголовість
проксимальний — відкінцевий
продлонгований — продовжений
резистентність — стійкість
ретікулярний — сітчастий
руптура — розрив

симфіз — півсуглоб
синехія — спайка
синус — пазуха
струма — зоб, воло
сугестія — навіювання
суспензія — завись
сутура — шов
трофіка — живлення
туберкулярний — гроноподібний
умбілікальний — пупковий
уретра — сечівник, сечовивідник
урина — сеча
урогенітальний — сечостатеви́й
фавус — парша
фістула — нориця
флексія — згинання
фрактура — перелом, злам
фунгіформний — грибоподібний
церебральний — мозковий.

Разом з тим, слід зауважити, що у деякої частини медичних дублетів уживати питоме слово у науковому стилі і в практичній медицині слід дуже обережно з огляду на його розмовно-побутове стилістичне забарвлення.

Це стосується таких дублетів: *сперма — сім'я, фурункул — чиряк, епідемія — пошесть, акушерка — повитуха*. А дублети типу *аменорея — безмісяччя, ангіографія — жилоопис, ангіохолецистит — жовчопротоміхурниця, анестезистка — знечулівниця, кон'юнктивіт — спійниця*, якими перенасичені окремі сучасні перекладні медичні словники (Мусій Олег, Нечай Станіслав та ін. Російсько-український

медичний словник. — К., 1992), можуть знадобитися тільки фахівцеві з історії мови. У науковому стилі та практичній медицині питомими словами з цих дублетів користуватися не слід, уживаючи натомість іншомовні слова, існування яких у термінологічній системі будь-якої мови — явище об'єктивно вмотивоване, закономірне і необхідне навіть із точки зору забезпечення професійною мовою комунікативної функції.

Іншомовні слова є одним із важливих компонентів лексичного складу української мови, як і будь-якої мови взагалі. Вони приходять разом із поняттями. Адаптувавшись у мові поширення, збагачують її. Спроби вилучити слова лише за те, що вони іншомовні, здебільшого не мають успіху. Водночас надмірне захоплення чужою лексикою, не вмотивоване ні номінативними, ні стилістичними міркуваннями, є свідченням низького рівня освіченості, недостатньої обізнаності з можливостями рідної мови.

Разом з тим, у медичній лексиці рівноправно можуть функціонувати питомі українські слова-синоніми: *стопа* — *ступня*, *сухожилля* — *сухожилок*, *туговухість* — *глухуватість*, *підсилення* — *посилення*, *втома* — *втомленість*, *суглобовий* — *суглобний*, *шорсткість* — *шерехатість*, *веснянки* — *ластовиння*, *природжений* — *уроджений*, *видужувати* — *одужувати*, *загоювання* — *заживання*, *застрявання* — *застрягання*, *засипати* — *засинати*, *зіяння* — *зяння*, *лицьовий* — *лицевий*.

Використовуючи у науковому стилі лексичні форми *язиковий* і *язичний*, слід віддавати перевагу першому слову, а у парі *щелепний* — *щелеповий* уживати краще слово **ЩЕЛЕПНИЙ**. Слова *лобний* і *лобовий*, які медичними словниками (див. Уса-тенко О.К. Російсько-український словник медичної терміно-

логії. — К.: Наук. думка, 1996) рекомендуються як рівнозначні, мають відтінки у лексичному значенні. Тому, на нашу думку, у медицині слід уживати *лобна кістка*, *лобні зморшки*, *лобний розмір*, тоді як *лобовий удар*.

Отже, користуючись медичною лексикою, зокрема термінами, слід застосовувати лексичні синоніми-дублети, вдало і помірно поєднуючи інтернаціональні й національні елементи з урахуванням специфіки стилю і самобутності української мови.

АПОСТРОФ У МЕДИЧНИХ ТЕРМІНАХ

4.1. Апостроф в іншомовних медичних термінах

Апостроф у медичних термінах іншомовного походження та похідних від них пишеться перед я, ю, є, ї:

- а) після приголосних б, п, в, м, ф, г, к, х, ж, ч, ш, р: *кон'югат, кон'югація, кон'юнктивіт, н'єзограма, н'єзографія, флебон'єзограма, миш'як, бар'єр*;
- б) після кінцевого приголосного префікса: *ад'ютант, ін'єкція, ін'єктор*.

Апостроф у медичних термінах іншомовного походження не пишеться:

- а) перед йо: *бульйон*;
- б) коли я, ю позначають пом'якшення попереднього приголосного: *кювета, кюретка, кюретаж, бювет, бюгель, бюретка, сюрсимуляція, флюктуація, флюороз, канюля, рефлюкс*.

4.2. Апостроф в українських медичних термінах

Апостроф в україномовних медичних термінах пишеться перед я, ю, є, ї:

- 1) Після губних приголосних (б, п, в, м, ф): *сім'яник, сім'явивідний, сім'явипорскувальний, сім'яутворення, пам'ять, тім'я, тім'яний, в'янення, надчерев'я, перев'язка, незв'язність, в'язучий, в'ялість, зап'ясток, зап'ястний, безпам'ятство, н'ята, пов'язка, кров'яний, тім'я, м'якуш, м'якоть (зуба), м'ясце (під'язикове, слізне), кропив'янка, недокрів'я*.

АПОСТРОФ У МЕДИЧНИХ ТЕРМІНАХ

4.1. Апостроф в іншомовних медичних термінах

Апостроф у медичних термінах іншомовного походження та похідних від них пишеться перед я, ю, є, ї:

- а) після приголосних б, п, в, м, ф, г, к, х, ж, ч, ш, р: *кон'югат, кон'югація, кон'юнктивіт, н'єзограма, н'єзографія, флебон'єзограма, миш'як, бар'єр*;
- б) після кінцевого приголосного префікса: *ад'ютант, ін'єкція, ін'єктор*.

Апостроф у медичних термінах іншомовного походження не пишеться:

- а) перед йо: *бульйон*;
- б) коли я, ю позначають пом'якшення попереднього приголосного: *кювета, кюретка, кюретаж, бювет, бюгель, бюретка, сюрсимуляція, флюктуація, флюороз, канюля, рефлюкс*.

4.2. Апостроф в українських медичних термінах

Апостроф в україномовних медичних термінах пишеться перед я, ю, є, ї:

- 1) Після губних приголосних (б, п, в, м, ф): *сім'яник, сім'явивідний, сім'явипорскувальний, сім'яутворення, пам'ять, тім'я, тім'яний, в'янення, надчерев'я, перев'язка, незв'язність, в'язучий, в'ялість, зап'ясток, зап'ястний, безпам'ятство, н'ята, пов'язка, кров'яний, тім'я, м'якуш, м'якоть (зуба), м'ясце (під'язикове, слізне), кропив'янка, недокрів'я*.

Примітка. Апостроф не пишеться, коли перед губним звуком є приголосний (крім *р*), який належить до кореня: *тмянний (кришталік)*, але: *черв'як (мозочка)*.

Коли такий приголосний належить до префікса, то апостроф пишеться, як і в тих же словах без префікса: *зв'язка, зв'язковий, зм'якшення, розм'якшити, підв'язати*.

- 2) Після *р*: *бар'єр (печінковий, гематолікворний, плацентарний і т. ін.)*, *підребер'я*.

Примітка. Апостроф не пишеться, коли *ря* означає сполучення м'якого *р* із наступною *а*: *хряц, подрятина, грязь*.

- 3) Після префіксів та першої частини складних слів, що закінчуються на твердий приголосний: *з'єднаний, без'ядерний, без'язиковий, під'язиковий, запід'язиковий, над'ясенний, під'ясенний*.

Подвоєння приголосних у медичних термінах

ПОДВОЄННЯ ПРИГОЛОСНИХ У МЕДИЧНИХ ТЕРМІНАХ

1. У медичних термінах іншомовного походження приголосні звичайно не подвоюються. Далі наводимо найуживаніші медичні терміни, де подвоєння не відбувається, у порівнянні з російським написанням:

А

абациллярный — абацилярний
аберрация — аберація
абсцесс — абсцес
агглютинация — аглютинація
аденопапиллома — аденопапілома
аглоссия — аглосія
аккомодация — акомодация
аккумуляция — акумуляція
акупрессура — акупресура
аллель — алель
аллерген — алерген
аллоген — алоген
аллокератопластика — алокератопластика
аппендикс — апендикс
апперцепция — аперцепція
аппетит — апетит
аппликатор — аплікатор
апрессин — апресин
аррозия — арозія
ассенизация — асенізація
ассимиляция — асиміляція
аттентация — атентація
аффект — афект

Подвоєння приголосних у медичних термінах

ахиллия — ахілія (але: ахіллодинія, ахіллотенoplastика, ахіллотомія- від Ахілл, Ахіллес).

Б

барраж — бараж
бацилла — бацила
бациллярный — бацилярний
белладонна — беладона
бериллиоз — бериліоз
бессонница — безсоння
бициллин — біцилін
бленнорея — бленорея
бруцеллез — бруцельоз
буллезный — бульозний

В

вазопрессин — вазопресин
веррукозный — верукозний

Г

галлюцинация — галюцинація
геморрагия — геморагія
геморрой — геморой
гиппокамп — гіпокамп
гипсус — гіпус
глабелла — глабела
глоссалгия — глосалгія
глоссит — глосит
гонококковый — гонококовий
грипп — грип
гумма — гума (сифілітична)

Д

депрессия — депресія
дефибрилляция — дефібриляція

Подвоєння приголосних у медичних термінах

ахиллия — ахілія (але: ахіллодинія, ахіллотенoplastика, ахіллотомія- від Ахілл, Ахіллес).

Б

барраж — бараж
бацилла — бацила
бациллярный — бацилярний
белладонна — беладона
бериллиоз — бериліоз
бессонница — безсоння
бициллин — біцилін
бленнорея — бленорея
бруцеллез — бруцельоз
буллезный — бульозний

В

вазопрессин — вазопресин
веррукозный — верукозний

Г

галлюцинация — галюцинація
геморрагия — геморагія
геморрой — геморой
гиппокамп — гіпокамп
гиппус — гіпус
глабелла — глабела
глоссалгия — глосалгія
глоссит — глосит
гонококковый — гонококовий
грипп — грип
гумма — гума (сифілітична)

Д

депрессия — депресія
дефибриляция — дефібриляція

диплококк — диплокок
дипрофиллин — дипрофілін
диссимиляция — дисиміляція
диссолюция — дисолюція
дистиляция — дистиляція
дифференциальный — диференційний
диффузия — дифузія
дрожжи — дріжджі

И

иммунизация — імунізація
иммунитет — імунітет
имуноген — імуноген
имунолог — імунолог
индифферентность — індиферентність
интеллект — інтелект
интермиссия — інтермісія
ирригатор — іригатор
ирригоскопия — іригоскопія

К

капилляр — капіляр
каппы — капи (кап)
кламмер — кламер
коллаген — колаген
коллапс — колапс
коллоид — колоїд
коллатераль — колатераль
комиссура — комісура
компресс — компрес
корреляция — кореляція
корригирующий — коригувальний

М

маллеин — малеїн

массаж — масаж

медуллизация — медулізація

Н

невреллез — неврельоз

О

окклюзия — оклюзія

П

паллиатив — паліатив

папилла — папіла

пеллагра — пелагра

пенициллин — пеніцилін

перкуссия — перкусія

платифиллин — платифілін

поллюция — полюція

Р

регресс — регрес

ремиссия — ремісія

рецессивность — рецесивність

рецессия — рецесія

С

сагиттальный — сагітальний

суггестия — сугестія

суппозиторий — супозиторій

сцинтилляция — сцинтиляція

Т

тонзиллит — тонзиліт

Ф

фаллос — фалос

фибрилла — фібрила

фибриллолиз — фібрилоліз
фолликул — фолікул
фолликулез — фолікульоз
фолликулоцит — фолікулоцит

Ц

целлюлит — целюліт
целлюлярный — целюлярний
цирроз — цироз

Ш

шперрунг — шперунг

Э

экссудат — ексудат
экссесс — екссес
эмиссарий — емісарій
энтерококк — ентерокок
эссенциале — есенціале
эуфиллин — еуфілін
эхинококк — ехінокок

Тільки в окремих медичних назвах зберігається подвоєння: *аддисонізм, аддуктор, ахіллодинія, ахіллотенонпластика, ахіллотомія, ванна, гаммаглобулін, гаммаглобулінемія, гаммаграфія, іммедіат-протези, фаллопієвий*.

2. За збігу однакових приголосних префікса й кореня подвоєний приголосний маємо лише тоді, коли вживається паралельне непрефіксальне слово: *апперцепція* (бо є перцепція), *імміграція* (бо є міграція), *іrrрадіація* (бо є радіація), *іннервація* (бо є нервація), *імобілізація* (бо є мобілізація), *інтерредуплікація* (бо є редуплікація), *іrrрегулярний* (бо є регулярний).

**Труднощі
правопису префіксів
у медичних термінах**

ТРУДНОЩІ ПРАВОПИСУ ПРЕФІКСІВ У МЕДИЧНИХ ТЕРМІНАХ

6.1. Особливості вживання греко-латинських терміноелементів

У багатьох медичних термінах іншомовного походження вживаються лексично значущі греко-латинські терміноелементи — префікси.

Терміноелементом називається будь-який словотвірний елемент, який володіючи стабільним значенням, створює терміни з різним лексичним значенням.

Найуживаніші префікси такі:

а-, ан-	— без, не
аден- (адено-)	— стосується залози або лімфатичних вузлів
альб-	— білий
альго-	— біль, має відношення до болю
аміл- (аміло)	— стосується вуглеводів
амф- (амфо-)	— наявність двох протилежних якостей
ана-	— рух угору, протилежна дія
ангі- (ангіо-)	— судинний, стосується судин
аніз- (анізо-)	— різний, нерівний
ант- (анти-)	— проти
астен- (астено-)	— слабкість
атеро-	— стосується жиру
аут- (ауто-)	— само, власний
ацид- (ацидо-)	— кислий, кислота, кислотність
барі-, баро-	— стосується тиску

Труднощі правопису префіксів у медичних термінах

бі-	— складається з двох частин, має дві ознаки
білі- (біліо-)	— стосується жовчі
біо-	— стосується життя, життєвих процесів
бласто-	— стосується росту, зародка, пухлинної тканини
бради-	— повільний
волюмо-	— стосується об'єму, маси
гастр- (гастро-)	— стосується шлунка
гемо-, гемато-	— стосується крові
кін-, кінези-, кінето-	— стосується руху
коагуло-	— стосується зсідання, коагуляції
ко-, кон-	— взаємодія, зв'язок
кортик- (кортико-)	— стосується кори, коркової речовини
лейк- (лейко-)	— білий, стосується лейкоцита
лімф- (лімфо-)	— стосується лімфи
ліп- (ліпо-)	— жир, жировий
люте- (лютео-)	— жовтий
макр- (макро-)	— великий, значний
мега-, мегало-	— збільшений, великий
менінг- (менінго-)	— стосується мозкової оболонки
мет- (мета-)	— вслід за чимось, розташування між чимось, перехід із одного стану в інший
мі- (міо-)	— стосується м'язів
мієл- (мієло-)	— стосується мозку, мозкової речовини
мікр- (мікро-)	— малий, дуже малий
невр- (невро-, неври-)	— стосується нервової системи

нейр-	— див. невр-
некр- (некро-)	— змертвіння
нео-	— новий, новоутворений
нефр- (нефро-)	— стосується нирки
окси-	— стосується кисню, окиснення
оліг- (оліго-)	— малий, невеликий, зменшений
онко-	— стосується пухлини
ост- (остео-)	— стосується кісткової тканини
офтальм- (офтальмо-)	— стосується ока
пан-	— який охоплює все загалом
пар- (пара-)	— біля, поруч, відхилення, невідповідність
пір- (піро-)	— вогонь, жар, стосується гарячки
пневм- (пневмо-)	— стосується легенів або повітря
гепат- (гепато-)	— стосується печінки
гетер- (гетеро-)	— інший
гідр- (гідро-)	— вода, рідина, піт
гіп- (гіпо-)	— нижче, менше, недостатньо
гіпер-	— над, понад, надміру
гісто-	— стосується тканини
глік- (гліко-) глюк- (глюко-)	— стосується цукру, глюкози
гомео-, гомо-	— подібний, однаковий, тотожний
де-	— усунення, видалення, припинення, заперечення
дерма- (дермато-)	— стосується шкіри
дві-	— двічі, подвійний
дис-	— порушення, утруднення, розчленування
діа-	— між, розподіл

Труднощі правопису префіксів у медичних термінах

екзо-	— за, ззовні, навколо
екс-	— видалення чого-небудь, звільнення від чогось
екстра-	— поза, понад
енд- (ендо-)	— усередині
ентер- (ентеро-)	— стосується тонкої кишки
енцефал- (енцефало-)	— стосується головного мозку
епі-	— на, над, при, після
еритр- (еритро-)	— стосується еритроцитів, червоний
естезі- (естезіо-), естезія-	— чутливість відчуття
ідіо-	— свій, своєрідний, особливий
ізо-	— однаковий, рівний, пропорційний
ін-, ім-, ір-	— усередині, без-, не-
інтер-	— між, серед, взаємно
інтра-	— усередині
катио-	— стосується ядра клітини
ката-	— після, за, вниз, опущення, руйнування
пара-	— при-, біля-
полі-	— багато, міський
пост-	— після
пре-	— той, що передує чому-небудь
про-	— розташований перед, передує чому-небудь; той, що сприяє, допомагає
протео-	— стосується білків
ре-	— повторення, протидія
рен- (рено-)	— нирка, стосується нирки
сарк- (сарко-)	— стосується поперечно-смугастих м'язів або саркоми

сін-, сім-	— з, із
склер- (склеро-)	— ущільнений, твердий, стосується склери
сома- (сомато-)	— тіло, стосується тіла
спіро-	— дихання, дихальний
супра-	— зверху, поверх, над
тахі-, тахо-	— часто, швидко
терат- (терато-)	— дефект розвитку, каліцтво
тирео-, тиро-	— стосується щитовидної залози
тоно-, тоні-	— напруга, тиск
торак- (торако-),	— стосується грудної клітки
транс-	— рух через, крізь, за межами
троф-, трофія-	— живлення тканин, клітин
тубул- (тубуло-)	— стосується ниркових каналців
ур- (уро-), урія-	— стосується сечі
фаго-	— стосується поїдання, поглинання
фібр- (фібро-)	— стосується волокнистої тканини

6.2. Труднощі перекладу російськомовних медичних термінів із префіксальним словотворенням

Російські префікси *без-, бес-* перекладаються як *без-*, оскільки в українській мові префікс *бес-* не вживається:

безжелезистый	— беззалозистий
безжизненный	— безжиттєвий
беззащитный	— беззахисний
безполостной	— безпорожнинний
беспамятный	— безпам'ятний
бескровный	— безкровний
бесплодие	— безплідність

Труднощі правопису префіксів у медичних термінах

беспомощный	— безпорадний
бессилие	— безсилля
бессимптомный	— безсимптомний
бессосудистый	— безсудинний і т. п.

Російський префікс *вне-* перекладається як *поза-*:

внебольничный	— позалікарняний
внебрюшной	— позачеревний
вневагалищный	— позапихвовий
внекапиллярный	— позакапілярний
внеклеточный	— позаклітинний
внематочный	— позаматковий і т. п.

Російський префікс *внутри-* перекладається як *внутрішньо-*:

внутриартериальный	— внутрішньоартеріальний
внутрибрюшной	— внутрішньочеревний
внутривенный	— внутрішньовенний
внутрикожный	— внутрішньошкірний
внутримышечный	— внутрішньом'язовий
внутриротовой	— внутрішньоротовий
внутрисосудистый	— внутрішньосудинний
внутричерепной	— внутрішньочерепний і т. п.

Російський префікс *обез-* перекладається як *зне-*:

обезболенный	— знеболений
обезболивание	— знеболювання
обезболивать	— знеболювати
обезболивающий	— знеболювальний
обезвоженность	— зневодненість

обезвоженный	— зневоднений
обезвоживание	— зневоднення
обезвоживать	— зневоднювати
обезвоживающий	— зневоднювальний
обезвреженность	— знешкодженість
обезвреженный	— знешкоджений
обезвреживаемый	— знешкоджуваний
обезвреживание	— знешкодження
обезвреживать	— знешкоджувати
обезвреживающий	— знешкоджувальний
обездвиживание	— знерухомлення
обезжириваемость	— знежирюваність
обезжиривать	— знежирювати
обеззараженный	— знезаражений
обеззараживание	— знезараження
обеззараживать	— знезаражувати
обескровленный	— знекровлений
обескровливание	— знекровлення
обескровливать	— знекровлювати
обеспложивать	— знепліднювати
обесцвечение	— знебарвлення
обесцвеченность	— знебарвленість
обесцвечиваемость	— знебарвлюваність
обесцвечивание	— знебарвлювання
обызвествление	— звапнення

Російський префікс *пери-* перед голосним в українській мові перекладається як *пері-*:

периаденит	— періаденіт
периаднексит	— періаднексит

періанальний	— періанальний
периаппендицит	— періапендицит
періартериит	— періартеріїт
періартрит	— періартрит
періодонт	— періодонт
періодонтит	— періодонтит
періост	— періост
періостит	— періостит
періостоз	— періостоз
періостомія	— періостомія
періуретральний	— періуретральний
перієктомія	— перієктомія

Російський префікс *пери-* перед приголосним в українській мові перекладається як *пери-*:

перибронхит	— перибронхіт
периваскулярний	— периваскулярний
перигастрит	— перигастрит
перигепатит	— перигепатит
перидерма	— перидерма
перидуоденит	— перидуоденіт
перикард	— перикард
периколит	— периколіт
перикольпит	— перикольпіт
периметрій	— периметрій
перинатальний	— перинатальний
периневрит	— периневрит
перинефрит	— перинефрит
перипроктит	— перипроктит
перисигмоидит	— перисигмоїдит

перистола	— перистола
перитонит	— перитоніт
периферия	— периферія
перихондр	— перихондр
перицистит	— перицистит

Російський префікс *позади-* перекладається в українській мові як *за-*:

позадібрюшинний	— заочеревинний
позадиглотковий	— заглотковий
позадигрудинний	— загруднинний
позадидванадцятиперстний	— задванадцятипалий
позадинижнечелюстной	— занижньощелепний
позадипищеводный	— застравохідний
позадисердечный	— засерцевий
позадиушной	— завушний
позадищечный	— защічний

Російський префікс *пред-* перекладається в українській мові як *перед-*:

предастма	— передастма
преджелтушный	— переджовтяничний
преджелудочный	— передшлунковий
предзатылочный	— передпотиличний
предлежание	— передлежання
предменструальный	— передменструальний
предоперационный	— передопераційний
предплечье	— передпліччя
предрак	— передрак
предсердие	— передсердя
предстательный	— передміхуровий

Примітка. За окремими принципами перекладаються терміни: *предплюсна* — *заплесно*, *предрасполагающий* — *сприятливий*, *предрасположение* — *схильність*, *предупреждающий* — *застережливий*, *предупреждение* — *запобігання*.

Російський префікс *при-* перекладається в українській мові як *при-*:

придаток	— придаток
приживание	— приживання
прижизненный	— прижиттєвий
прикус	— прикус
прилегающий	— прилеглий
прилив	— приплив (крові)
припухлость	— припухлість
прирожденный	— природжений
пристеночный	— пристінковий
приток	— приплив
прищуривать	— прижмурювати, примружувати
<i>(Але: прихрамывать — накульгувати, шкутильгати).</i>	

Російський префікс *противо-* перекладається в українській мові як *проти-*:

противоаллергический	— протиалергійний
противоалкогольный	— протиалкогольний
противодействие	— протидія
противолучевой	— протипроменевий
противогистаминный	— протигістамінний
противопоказанный	— протипоказаний
противоядие	— протиотрута

Російський префікс *рас-* перекладається в українській мові як *роз-*:

расположение	— розташування
распределение	— розподіл
распухание	— розпухання
распыление	— розпилення
рассасывание	— розсмоктування
рассекание	— розсікання
рассеянный	— розсіяний
расслабленный	— розслаблений
расслаивание	— розшарування
расстройство	— розлад
раствор	— розчин
растворитель	— розчинник
расчѐс	— розчіс
расширение	— розширення

Але: расщелина — щіліна

Російський префікс *сверх* — перекладається в українській мові як *над-*:

сверхвысокий	— надвисокий
сверхдоминирование	— наддомінування
сверхпаразитизм	— надпаразитизм

Російський префікс *с-* (*со-*) перекладається в українській мові як *с-* перед к, п, т, ф, і як *з-* перед усіма іншими приголосними:

сгиб	— згин
сжатие	— стискання
сгорбленный	— згорблений

Труднощі правопису префіксів у медичних термінах

сгусток	— згусток
сдавливание	— здавлювання
сдвиг	— зрушення, зсув
слепок	— зліпок
соскоб	— зіскрібок
сочленение	— зчленування
сцепление	— зчеплення
сшивание	— зшивання

Правопис складних слів — медичних термінів

ПРАВОПИС СКЛАДНИХ СЛІВ — МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

7.1. Складні іменники

1. Разом пишуться:

1) Складні іменники, утворені шляхом поєднання за допомогою сполучного звука двох або кількох основ, одна з яких дієслівного походження: *водобоязнь, водообмін, вірусоносій, жовчовиділення, живородіння, потовиділення, плівкоутворення, ранорозширювач, самомасаж, серцебиття, сечовипускання, слъзовиділення, зубопротезування, сонцелікування, череворозтин, повітроочисник, язикотримач.*

2) Складні іменники, утворені поєднанням прикметникової та іменникової основ за допомогою сполучного звука: *гінгівостоматит, ентероспазм, псевдоабцес, психоаналіз, плацентографія, пневмовірус, ретикулоцитоз, ринопластика, симптомокомплекс, еритропоез, бронхоальвеоліт, хеморецептор.*

3) Складні іменники, утворені за допомогою сполучного звука від двох іменникових основ: *патологоанатом, психопат, пульмокардіограф, рентгенотехнік, рефрактометр, стетоскоп, склероотит* (син. — “тимпаносклероз”), *бронхоальвеоліт, веносклероз, фіброаденома, фосфоліпаза, генотип*; сюди ж належать іменники, першою частиною яких є незмінний іменник іншомовного походження (тут роль сполучного звука виконує останній голосний першого іменника): *радіобіологія, радіодерматит.*

4) Складні іменники з першою частиною пів-, напів-: *півсуглоб, напівкоронка.*

5) Складні іменники, утворені з трьох і більше основ: *автокератопластика, проктосигмоїдит, сліпоглухонімота, теплосвітлолікування, фотогастрографія.*

2. Через дефіс пишуться:

1) Складні іменники, утворені з двох іменників без допомоги сполучного звука, незалежно від того, чи в даному слові відмінюються обидва іменники, чи тільки другий.

До таких слів належать:

- а) іменники, що означають протилежні за змістом поняття:
затискач-розширювач, розтяг-стиск;
- б) іменники, що означають спеціальність, спеціалізацію:
стоматолог-ортопед, акушер-гінеколог, лікар-анестезіолог;
- в) іменники, в яких перше слово підкреслює певну прикмету чи особливість предмета, явища, названого другим словом: *вакуум-стимулятор, бета-терапія, тест-мікроб, ре-зус-фактор, фосфат-діабет, шунт-дихання, псоас-симптом, колі-титр;*
- г) іменники-прикладки, де узгоджуваний іменник, що має атрибутивне (означальне) значення, виступає в ролі прикладки у постпозиції: *санаторій-профілакторій, вірус-помічник, вірус-сателіт, фільтр-відстійник, футляр-стерилізатор, шанкр-панарицій, шина-ложка, шпатель-експресор, шприц-автомат;*
- д) іменники, утворені з однакових основ: *агар-агар, бері-бері;*
- е) іменники, що означають одиниці вимірювання: *ліжко-місце;*
- є) субстантивовані словосполучення, що означають переважно назви рослин: *мати-й-мачуха.*

7.2. Складні прикметники

1. Разом пишуться:

а) складні прикметники, утворені від складних іменників, що пишуться разом: *сухожильний (сухожилля), світлобоязкий (світлобоязь)*;

б) складні прикметники, утворені від сполучення іменника та узгоджуваного з ним прикметника: *правопередсердний (праве передсердя), прямокишковий (пряма кишка), кістково-мозковий (кістковий мозок), спинномозковий (спинний мозок), гігантоклітинний (гігантські клітини), задньостовповий (задній стовп), поперечносмугастий (поперечна смуга), вузькогрудий (вузькі груди), зубоподібний (подібний до зубів), зуботехнічний (зубний технік)*;

в) складні прикметники з другою дієслівною частиною: *зуболікувальний, зубопротезний, сечогінний, жовчовидільний, живородний, сечовипускальний, повітроочисний*;

г) складні прикметники, в яких першим компонентом виступає прислівник: *тяжкопоранений, тяжкохворий, внутрішньомозковий, псевдопаралітичний, високотоксичний, передньобоковий, післяопераційний, свіжоприготовлений, новоутворений*.

Примітка 1. Прислівники, утворені від більшості відносних прикметників, як правило, зберігають на собі логічний наголос і не зливаються в одне слово з наступним прикметником або дієприкметником: *абсолютно сліпий, діаметрально протилежний, різко окреслений, анатомічно зв'язаний*.

Примітка 2. У складних термінах прислівник-компонент, що уточнює значення складного прикметника, пи-

шется разом із цим прикметником: *загальнорівномірнозвужений*.

д) складні прикметники, першою частиною яких є числівник, написаний літерами: *чотиригорбикове (тіло)*.

2. Через дефіс пишуться:

а) складні прикметники, утворені від складних іменників, що пишуться через дефіс: *бета-терапевтичний, фосфат-діабетний, санаторно-профілактичний*;

б) складні прикметники, утворені з двох чи більше прикметникових основ, якщо названі цими основами поняття не підпорядковані одне одному: *афективно-шоковий, альвелярно-клітинний, ватно-марлевий, галюцинаторно-параноїдальний, долонно-ротоголовний, міхурово-пихвовий, кірково-таламічний, мозочково-спинномозковий, клубово-лобковий, перцево-камфорний, підлопатково-плечовий, покришково-спинномозковий, прямокишково-пихвовий, скронево-нижньощелепний, серцево-судинний, пахвинно-стегновий, підборідно-під'язиковий, п'ясно-зап'ястковий, райдужково-рогівковий, ртутно-кварцовий, сиднично-стегновий, нервово-м'язовий, привушно-жувальний, щелепно-лицьовий, щічно-ясенний, очно-ямково-повіковий*;

в) складні прикметники, в яких перша частина закінчується на: *-ико (-іко)*: *медико-біологічний, лімбіко-таламічний, хіміко-технологічний*;

г) складні прикметники, в яких перша частина не має прикметникового суфікса, але яка за змістом є однорідна з другою частиною й приєднується до неї за допомогою сполучного звука *о* або *е*: *шкіро-м'язовий, бронхо-легеневий, синусо-передсер-*

дний, груднино-ключичний, топографо-анатомічний (хоча: топографоанатом);

д) складні прикметники, утворені з двох або кількох основ, які означають якість із додатковим відтінком, відтінки кольорів або поєднання кількох кольорів в одному предметі: *гіркувато-солоний, яскраво-червоний, але жовтогарячий, червоногарячий.*

Особливості правопису іменників у медичній лексиці

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОПИСУ ІМЕННИКІВ У МЕДИЧНІЙ ЛЕКСИЦІ

8.1. Іменники I відміни

У родовому відміннику множини іменники першої відміни мають нульове закінчення або закінчення *-ей, -ів*: *губ-губів, легень-легенів*.

В іменниках, які мають у називному відмінку однини перед закінченням сполучення двох приголосних, у родовому відмінку між ними з'являється *о* або *е*: *серветок, крапель*.

8.2. Іменники II відміни

8.2.1. Родовий відмінок однини

У родовому відмінку однини іменники другої відміни чоловічого роду залежно від їхнього значення мають закінчення *-а, -я* або *-у, -ю*.

Іменники чоловічого роду в родовому відмінку однини мають закінчення *-а* (у твердій і мішаній групах), *-я* (у м'якій групі), коли вони означають:

а) **назви осіб**: *лікаря, медика, стоматолога, ортопеда, хірурга, акушера, анатома, брахікефала, гіпертоніка, дистрофіка, діабетика, діагноста, дієтика, імпотента, індивіда, олігофена, пацієнта, реципієнта*;

б) **назви анатомічних органів, клітинних утворів, бактерій, інших конкретних предметів**: *аксона, аденоїда, амeboцита, анаероба, апендикса, бактеріофага, бактероїда, біцепса, виростка, відростка, вібріона, відламка, гіпофіза*,

глиста, гребеня, дендрита, диска, дискоцита, ембріона, епіфіза, еритроцита, ехінокока, живота, зап'ястка, зародка, зачатка, зіва, зліпка, зоба (вола), зонда, зуба, іона, капіляра, каркаса, катетера, клітора, контрацептива, крижя, лейкоцита, ліктя, лімфовузла, лімфоцита, лоба, лобка, макрофага, мигдалика, мікроба, міокарда, міхура, мозочка (але мозку), мускула, м'яза, неврона, нейрона, нігтя, носа, обода, остеобласта, остова, паразита, пародонту, періодонта, перикарда, пілоруса, пілнцета, поліпа, протеза, пухиря, рецепта, рецептора, рота, рудимента, сім'яника, скелета, солітера, соска, сперматозоїда, спермія, суглоба, сфінктера, таламуса, тампона, тромбоцита, трупа, фагоцита, фалоса, фолікула, хребта, хребця, хряща, черепа, чиряка, шлунка, шлуночка, шва, шприця, штифта, шунта, щупа, яєчника, язика, ячмінця, рудимента, фурункула.

Примітка. Окремі назви органів, утворів мають закінчення — у: *анастомозу (але екзостаза), ендотелію, епідермісу, кишечнику, наросту, паху, попереку, спермогонію, стравоходу, тромбу, шанкеру, шраму, яйцепроводу;*

б) назви апаратів, пристроїв: *абсорбера, автомасаже-ра, актинографа, альфаметра, балона, вазодилатора, гальванометра, гастроскопа, гігрометра, гомеостата, градусника, дезактиватора, дефібрилятора, дистильатора, ендоскопа, зонда, інструмента (окремий предмет, але: інструменту — сукупність предметів та інструментарію), імплікатора, каркаса, катетера, контрацептива, ларингоскопа, мікроскопа, насоса, об'єктива, обтюратора, озонатора, окуляра, перфоратора, пінцета, повітроочисника, полімеризатора, протеза, регулятора, резервуара, сканера, стетоскопа, термометра, термостата, фіксатора, фільтра, фітотрона, фонендоско-*

на, шприца, штифта, шунта, щупа, а також іменники: бинта, рецепта, скальпа, тампона.

Закінчення *-у* (у твердій і мішаній групах), *-ю* (у м'якій групі) мають іменники чоловічого роду на приголосний, коли вони означають:

а) назви хімічних елементів, речовин, тканин, фізіологічних рідин: абсорбенту, аглютиніну, адаптогену, аденіну, адреналіну, азоту, акрилату, аланіну, алергену, алкалоїду, алкоголю, алюмінію, альбуміну, альбуциду, альдегіду, альдостерону, анестезину, ацетилену, ацетону, бактерициду, бальзаму, берилу, бром, бутадіону, вазеліну, вазопресину, вапняку, вісмуту, вітаміну, вуглеводу, вуглеводню, вуглецю, газу, галогену, гаммаглобуліну, гелію, гелю, гематогену, гемоглобіну, гепарину, героїну, гідрату, гіпсу, гістаміну, гістидину, глікогену, глікозиду, гліцерину, глобуліну, глютаміну, гною, гормону, гумусу, ґрунту, двоокису, дезодоранту, декамевіту, дентину, дигіталісу, дисахариду, дисульфиду, дихлофосу, допінгу, екстракту, ексудату, ендотоксину, ензиму, естрогену, етилену, ефіру, еякуляту, жиру, інгібітору, інсектициду, інсуліну, інтерферону, інфільтрату, калію, кальцексу, кальцію, канцерогену, карбоксилу, карболену, карбонату, каротину, каучуку, кварцу, кетгуту, коагулянту, кобальту, колагену, колоїду, консерванту, концентрату, кремнію, лакмусу, лактату, лугу, люїзиту, меду, металу, метану, метилу, метилену, метіоніну, мінералу, міцелію, мутагену, нальоту, наркозу, наркотику, натрію, нікотину, ністатину, нітрату, нітрогліцерину, нуклеїну, озокериту, окислу (але окисника), опіуму, осмію, оцту, панкреатину, парафіну, пектину, пеніциліну, пепсину, пептиду, перекису, пилку, планктону, поліетилену, полімеру, провітаміну, протеїну, протромбіну, радію, реактиву, релаксанту, серотоніну, слизу, спла-

ву, стероїду, стронцію, субстрату, талію, тальку, тестостерону, тимолу, тиреоїдину, тирозину, тироксину, тіаміну, тіолу, токсину, трипсину, тромбу, тромбіну, фарфору, фенілу, фенолу, ферменту, фібрину, фібриногену, фільтрату, фолікуліну, формаліну, формальдегіду, фосгену, фосфату, фосфору, фтору, хімікату, хініну, хітину, хлору, хлориду, хлорофілу, хлороформу, хлорофосу, холестерину, хрому, хроматину, цементу, цинку, цирконію, цитрату, ціаніду, ціаніту, цукру, шлаку; а також збірні і абстрактні назви: аналізу, анамнезу, апетиту, вірусу, болю, діагнозу, посліду, симптому, синтезу.

Примітка. Окремо слід запам'ятати закінчення у таких іменниках: *барвника, гідранта, шва.*

б) назви хвороб, фізіологічних, психічних, патологічних процесів, хірургічних втручань, лікувальних, фізіотерапевтичних, оздоровчих процедур: *аборту, абсцесу, авітамінозу, автокаталізу, аеротропізму, актинобацильозу, актиномікозу, алкоголізму, амітозу, анабіозу, антропоморфізму, аортиту, апендициту, апетиту, артеріїту, артеріосклерозу, артрити, асцити, атавізму, атероматозу, атеросклерозу, бактеріозу, біогенезу, біосинтезу, ботулізму, бронхіомікозу, бронхіту, вагінізму, вагініту, васкуліту, везикуліту, вивиху, випоти, гельмінтозу, гематиту, гемолізу, гемостазу, гермафродитизму, гігантизму, гідромасажу, гіпнозу, гіпнотизму, гіповітамінозу, гістолізу, гомеостазу, гомосексуалізму, грипу, дальтонізму, дерматиту, дисбактеріозу, дифтериту, діабету, діалізу, діурезу, дотику, дуоденіту, експерименту, електролізу, електрофорезу, ендокардиту, ендометрити, ендомітозу, ентериту, енурезу, енцефаліту, епікризу, завороту, запаху, запору, імпульсу, імунодефіциту, інстинкту, інфаркту, іхтіозу, ішіасу, карбункульозу, кардіосклерозу, кардіоспазму, карієсу, каталізу,*

Особливості правопису іменників у медичній лексиці

катарсису, кашлю, кашлюку, клімаксу, коїтусу, колапсу, коліту, консиліуму, контакту, кон'юнктивіту, коронаросклерозу, кошмару, кризи, кровообігу, ларингіту, лейкозу, лептоспірозу, лімфаденіту, люесу, лямбліозу, маразму, масажу, маститу, медогляду, мейозу, менінгіту, метаболізму, метастазу, метеоризму, мієліту, мієлозу, мікозу, мікроінфаркту, мікросоматозу, міозиту, міокардиту, мітозу, моціону, набряку, неврозу, некрозу, нервізму, нефриту, нефросклерозу, обходу, ознобу, онанізму, оргазму, остеомієліту, остеосклерозу, оститу, отиту, панкреатиту, паралічу, парезу, пародонтиту, пародонтозу, паротиту, перебігу, перелому, перепаду, перигастриту, перикардиту, перинефриту, перитоніту, періаденіту, періосту, пігменту, підвивиху, плазмолізу, плевриту, пневмосклерозу, подиху, позиву, позіху, поліартриту, поліморфізму, поліневриту, поліомієліту, поносу, порізу, поцілунку, прикусу, випадку, приросту, присмаку, прогнозу, проктиту, проносу, простатиту, прострілу, процесу, прояву, психозу, психотренінгу, псоріазу, пульпіту, пульсу, радикаліту, рахіту, ревматизму, ревмокардиту, рефлексу, рецидиву, риніту, розриву, розтину, розтягу, сальмонельозу, сальпінгіту, сепсису, силікозу, сифілісу, сказу, склерозу, сколіозу, смаку, спазму, сперматогенезу, спондильозу, стазу, стогону, стоматиту, стресу, струсу, ступору, токсикозу, тонзиліту, тонусу, травматизму, трахеїту, триперу, трихомонозу, тромбозу, тромбофлебіту, тропізму, тургору, уколу, укусу, уретриту, фагоцитозу, фарингіту, феромагнетизму, філогенезу, флебіту, флюорозу, флюсу, фолікуліту, фотосинтезу, фурункульозу, хемосинтезу, хемотропізму, холецистити, храпу (хропіння), хрипу, цирозу, ціанозу, шоку, щему, ящуру.

Примітка. Окремо слід запам'ятати назви захворювань, які є свого роду анатомічними утворами, тому мають

закінчення *-а: свища, сипа, фурункула* та іменник *правця*.

в) назви ліків, медикаментів, наркотичних речовин: *алголу, анальгіну, анестезину, антиоксиданту, аспіріну, бальзаму, баралгіну, барбіталу, бесалолу, біоміцину, біциліну, валідолу, відвару, гематогену, гепарину, героїну, гліцерину, декамевіту, дибазолу, дигіталісу, димедролу, допінгу, еленіуму, етазолу, ефедрину, еуфіліну, іхтіолу, йоду, кокаїну, корвалолу, кордіаміну, кортизолу, крему, лейкопластиру, люміналу, медикаменту, ментолу, миш'яку, морфію, наркотику, пеніциліну, піперазину, пірамідону, піридину, піродиксину, піроксену, порошку, преднізолону, препарату, прополісу, пургену, ретинолу, санорину, седуксену, сиропу, стрептоміцину, стрептоциду, стрихніну, строфантину, сульфадимезину, сульфазолу, тетрацикліну, ундевіту, урацилу, феназину, фесталу, формаліну, формальдегіду, фунгіциду, хініну, церебролізину.*

Примітка. Окремо слід запам'ятати іменники — збірні назви медикаментів: *антибіотика, антисептика*.

8.2.2. Паралельні закінчення іменників чоловічого роду II відміни у родовому відмінку як засіб розмежування лексичного значення

У багатьох іменників II відміни чоловічого роду закінчення у родовому відмінку залежить від значення слова. Чимало таких іменників пов'язані із медичною галуззю. Правопис флексій (*-а* чи *-у*) в таких іменниках регламентується насамперед лексичним значенням слова і викликає певні труднощі. Тому, вживаючи такі слова, слід особливу увагу звертати на з'ясування значення кожного з них в умовах лексичного контексту. Далі наводимо перелік основних моментів, пов'язаних із диферен-

Особливості правопису іменників у медичній лексиці

ціюванням флексій іменників чоловічого роду II відміни, які так чи інакше вживаються у мові медика.

Таблиця

Іменник у називному відмінку	Значення у родовому відмінку	
	Із закінченням — а, -я	Із закінченням — и, -ю
Алмаз	окремий кристал, інструмент	речовина
Апарат	пристрій	сукупність органів
Бор	стоматологічний інструмент	хімічний елемент
Геліотроп	рослина, прилад	речовина
Елемент	конкретна частина	абстрактне значення, хімічний елемент
Індикатор	прилад, показчик	речовина
Ірис	оболонка ока	рослина
Інструмент	окремий предмет	сукупність предметів
Камінь	конкретне: зубного каменя жовчного каменя	абстрактне: купа каменю
Карбункул	камінь	запалення шкіри
Клуб	стегно; маса диму, клубок	організація
Корпус	тулуб	споруда; військове з'єднання; шрифт
Корч	пень, кущ	судом
Круп	частина тулуба коня	хвороба
Медіатор	посередник	речовина
Неврит	відросток нервової клітини	запалення нерва
Орган	частина організму	установа; друковане видання
Папір	документ	матеріал
Потяг	поїзд	почуття
Пояс	талія	смуга, зона
Рак	тварина	хвороба
Рентген	одиниця вимірювання, апарат	проміння
Термін	слово	строк
Упор	предмет; місце	дія
Фон	одиниця вимірювання	тло
Хондрит	метеорит	хвороба
Храп	у тварин, у машинах	хропіння
Центра	у математиці	в інших значеннях
Ячмінь	хвороба	злак

8.2.3. Закінчення іменників II відміни чоловічого роду у називному відмінку множини

У називному відмінку множини іменники II відміни чоловічого роду мають закінчення *-и, -і (-ї)*.

Закінчення *— и* мають усі іменники чоловічого роду твердої групи: (два) *аборти, атоми, біцепси, вібріони, відламки, відтиски, гібриди, термометри, дальтоніки, дантисти, диски, діагнози, зачатки, зуби, капіляри, контрацептиви, лобі, мазкі, м'язи, нейрони, нерви, пацієнти, пінцети, суглоби, тампони, терапевти, тромби, трупи, черепи, шлунки, шрами, яєчники, язика*.

Закінчення *-і* (після голосного та апострофа *-ї*) мають іменники чоловічого роду м'якої та мішаної груп: (два) *шпиталі, гребені, крижі, лікті, мозолі, лікарі, пухирі, санаторії, тяжі, хрящі*.

Кілька іменників чоловічого роду II відміни мають у називному відмінку множини паралельні значення *-и* та *-а*: *вуси-вуса, рукаві-рукава*.

8.3. Особливості вживання іменників ікло, ясна

	Однина	Множина
Н.	ікло	ікла
Р.	ікла	іклів
Д.	іклові	іклам
З.	ікло	ікла
О.	іклом	іклами
М.(на)	іклі	(на) іклах

не вживається

Н. ясна
Р. ясен
Д. яснами
З. ясна
О. яснами
М. (на) яснах

Особливу увагу слід звернути на не, що іменник ікло у Р.в. множини має форму *іклів*, а також на те, що іменник *ясна* вживається в українській мові тільки у формі множини. Тому, скажімо, фразу “*На верхній десне обнаружена язва*” з російської українською перекладаємо так: “*На верхніх яснах виявлена виразка*”.

8.4. Складні випадки словозміни іменників у професійній мові медика

У діловому стилі труднощі викликають не лише пошуки потрібного слова, а й вибір найдоцільнішої граматичної форми в тих випадках, коли в мові налічується не один, а кілька паралельних способів висловлення. Найчастіше виникає сумнів щодо використання роду іменників, коли це стосується назви осіб за професією.

Наприклад: лікар-лікарка, викладач-викладачка, завідувач-завідувачка, працівник-працівниця, лаборант-лаборантка.

Вибираючи одну з цих форм, слід пам’ятати, що офіційними, основними назвами посад, професій і звань служать іменники чоловічого роду: *секретар, професор, директор*, тому в діловому мовленні слід уживати саме їх.

Для медичного професійного мовлення характерним є таке, що назви вузьких медичних спеціальностей уживаються тільки у чоловічому роді: *стоматолог Ольга Іванівна Левченко; хірург Лариса Петрівна Яценко, препаратор Любов Іванівна Волкова, зубний технік Людмила Вікторівна Власенко, терапевт Інна Василівна Котова*.

Якщо після таких словосполучень на позначення жіночої статі стоїть дієслово, то воно узгоджується з прізвиськом і вживається у формі жіночого роду.

Наприклад: *Головний лікар Т.Т. Шешукова сама призначила лікування хворому.*

Вислови типу *“наша зав. відділенням наказала”, “головний лікар порадила”* у діловому стилі не вживають. Вони мають уснорозмовний характер.

Труднощі викликає вживання форм давального відмінка іменників чоловічого роду. У діловому стилі вони мають закінчення *-у: ректору (а не ректорові), завідувачу (а не завідувачеві)*.

Проте тоді, коли іменник має однакові закінчення в родовому і давальному відмінках, для запобігання двозначності висловлювання вживаються паралельні закінчення залежно від змісту:

допомога профкому (коли профком допомагає);

допомога профкомові (коли профком дістає допомогу).

Збіг форм родового і давального відмінків трапляється і в іменниках жіночого роду. Тому відмінкові закінчення слід вибирати так, щоб уникнути двозначності.

Наприклад: *Перевірка санепідемстанції — якщо перевіряють санепідемстанцію;*

Перевірка санепідемстанцією — якщо перевіряє санепідемстанція.

Особливості вживання числівників у мові медика

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ЧИСЛІВНИКІВ У МОВІ МЕДИКА

У порядкових числівниках, утворених від назв десятків, перша частина не змінюється: *п'ятдесятий, вісімдесятий*.

На початку складних слів (прикметників, іменників) перші чотири числівники мають форми *одно-, дво-, три-, чотири-* перед голосними: *двоповерхова* лікарня, *одноразові* шприци, *триразове* харчування, *чотирифазний* процес. Форми *двох-, трьох-, чотирьох-* вживаються лише перед голосними: *двох-елементний* протез, *трьохактна* процедура, *чотирьохопорний* апарат.

У складних числівниках від 11 до 19 наголос падає на склад — *на-* (*одина́дцять, чотирна́дцять*), а в числівниках від 50 до 80 — склад — *ся-* (*сі́мдеся́т, ві́сімдеся́тий*).

Складні слова, в яких перша частина вказує на цифрове позначення, можуть записуватися двома формами: *20-відсотковий* і *20 %*; *5-міліграмовий* і *5-мг*).

Особливої уваги потребує вибір форм однини чи множини числівників.

Форма однини рекомендується, якщо вживаються числівники на позначення великої кількості: **На медичний огляд *прибуло* 100 студентів.**

Форма множини рекомендується, якщо вживаються числівники до десяти: *Два лікарі — анестезіологи взяли участь в операції.*

Особливості вживання займенників

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ЗАЙМЕННИКІВ

Їх, ЇХНІЙ. Займенник *їх* — це родовий або знахідний відмінок множини займенника *вони*: *Їх не було на п'ятихвилиниці. (Вони були відсутні на п'ятихвилиниці).*

Займенник *їхній* — це присвійний займенник: *Їхня кров належала до II групи. Їхні вимоги були безпідставними.*

Залежно від ситуацій використовується займенник *ви*. Він не вживається, якщо потрібно створити загальне враження об'єктивності викладу, що властиве діловому стилю. Наявність у документах займенників *вам, вас, вами* пом'якшує категоричність висловлювання.

У сучасній діловій документації практично не використовується особовий займенник I особи однини *я*. Він зустрічається тільки в особистих паперах і в деяких видах документів (розписка, доручення, автобіографія). У таких документах як доповідна записка, наказ, розпорядження, текст починається дієсловом I особи однини (Доводжу..., Наказую..., Пропоную..) і в них займенник не вживається.

Особливості вживання дієприкметників і дієприслівників

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ДІЄПРИКМЕТНИКІВ І ДІЄПРИСЛІВНИКІВ

Дієприкметники активні теперішнього часу відповідають у російській мові активним дієприкметникам на — *ущий*: *різальний (край зубів)-режущий (край зубів)*. В українській мові активні дієприкметники теперішнього часу з суфіксами — *уч-(-юч-)* утворюються не від усіх дієслів і вживаються рідко. Скажімо, можна сказати: *обслужувующий персонал, оперующий лікар, швидкодіючі ліки*, але не можна *зміцнюющий здоров'я, заживаюча рана*. Така форма не властива українській мові. Слід уживати: *який зміцнює здоров'я; рана, яка загоюється*.

У сучасній українській мові змінилася і форма перекладу російського дієприкметника *исполняющий (обязанности)*. Якщо раніше вживалася форма *виконующий (обов'язки)*, то останнім часом унормованим став вираз *виконувач (обов'язків)* (за аналогією: *головнокомандувач, завідувач*).

Російські дієприкметники, утворені від дієслів із афіксом — *ся*, у перекладі українською мовою теж замінюють підрядними реченнями: *прорезывающиеся зубы* — *зуби, які прорізуються*, *расширяющиеся сосуды* — *судини, які розширюються*, *свертывающаяся кровь* — *кров, яка згортається (але: згортальна система крові)*.

Особливості вживання дієприкметників і дієприслівників

Слід розрізняти суфікси активних дієприкметників теперішнього часу і дієприслівників недоконаного виду. Порівняймо: *Оперуючі хірурги зібралися на консилиум.* — *Оперуючи виразку шлунка, хірург застосував новітню методику.* У кінці дієприслівників завжди пишеться -и (*розітнувши рану, забинтувавши руку, закінчивши операцію, установивши діагноз*).

Російський вираз *принимая во внимание* перекладається українською зважаючи на.

Особливості вживання окремих прислівників

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ОКРЕМИХ ПРИСЛІВНИКІВ

Прислівник — одна з найуживаніших частин мови в українській мові, яка з-поміж інших засобів використовується як засіб милозвучності. Порівняймо:

в російській мові	в українській мові
с нетерпением	нетерпляче
с удовлетворением	задоволено
в нерешительности	нерішуче
в полночь	опівночі

Слід звернути увагу на правопис таких прислівників у порівнянні з російською мовою:

раньше	раніше
тоньше	тонше
меньше	менше
ближе	ближче
ниже	нижче
выше	вище

Правильно вживайте слова *далі і далше*.

Далі — прислівник, який уживається у значенні “потім”, “продовжуючи розпочате”.

Наприклад: *Далі відбудеться фотополімеризація.*

Далше (далша, дальший) — прикметник середнього роду. Вживається у контекстах: *урахувати у своїй дальшій діяльності, далше зростання тиску.*

Найуживаніші прислівники, правопис яких слід запам'ятати, такі:

день у день	тим часом
рік у рік	до речі
раз у раз	в міру
на добраніч	в цілому
до побачення	час від часу

На особливу увагу претендують щодо правильності вживання прислівники *зараз, тепер, нині*.

Прислівник *зараз* стосується вузького часового періоду і означає “цієї миті”, “цю хвилину”, “негайно”: *Зараз почнеться реанімація; Зараз прийде медсестра*.

У науковому стилі для перекладу російського словосполучення *в настоящее время* рекомендується вживати прислівник *нині*: *Імплантологія нині — актуальна проблема стоматології*.

Коли ж мова йде про час, що оце триває, використовуємо прислівник *тепер*: *Тепер виконуємо переливання крові*.

Особливості вживання прийменників у діловому мовленні

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ПРИЙМЕННИКІВ У ДІЛОВОМУ МОВАЛЕННІ

13.1. Специфіка перекладу прийменника *по*

Кожна мова має свої специфічні особливості вживання прийменників. В українській мові прийменник *по* вживається у конструкціях зі значенням місця (*іти по коридору*), часу (*п'ятихвилинки по понеділках*), мети (*піти по хворого*), розміру чи кількості (*по таблетці щогодини*, *по гривні за одну упаковку*) і в деяких інших словосполученнях (*наказ по лікарні*, *транслявали по радіо*, *товариші по нещастю*).

Російському прийменнику *по* в українській мові відповідають:

а) прийменник *по*:

по очереди	<i>по черзі</i>
разойтись по палатам	<i>розійтись по палатах</i>
дежурный по отделению	<i>черговий по відділенню</i>
видно по глазам	<i>видно по очах</i>
приказ по академии	<i>наказ по академії</i>

б) словосполучення без прийменника:

по меньшей мере	<i>принаймні</i>
по целым дням	<i>цілими днями</i>
добрый по натуре	<i>доброї вдачі</i>
старший по возрасту	<i>старший віком</i>
отличный по качеству	<i>відмінної якості</i>
по почте	<i>поштою</i>
по телефону	<i>телефоном</i>
(позвонить по телефону)	<i>телефонувати</i>

в) прийменник за:

по собственному желанию	<i>за власним бажанням</i>
плыць по течению	<i>пливти за течією</i>
медик по образованию	<i>медик за освітою</i>
по оттиску	<i>за відтиском</i>
по собственному желанию	<i>за власним бажанням</i>
по совместительству	<i>за сумісництвом</i>
по поручению	<i>за дорученням</i>
по примеру	<i>за прикладом</i>
по приказу	<i>за наказом</i>
по схеме	<i>за схемою</i>
по Ванкевич	<i>за Ванкевич</i>
по результатам	<i>за результатами</i>
по характеру заболевания	<i>за характером захворювання</i>

г) прийменник з:

тетрадь по анатомии	<i>зошит з анатомії</i>
операция по поводу исследования	<i>операція з приводу дослідження</i>
по гистологии	<i>дослідження з гістології</i>
специалист	
по ортопедии	<i>спеціаліст з ортопедії</i>
лекции по физиологии	<i>лекції з фізіології</i>
экзамен по биохимии	<i>екзамен із біохімії</i>
знать по анализам	<i>знати з аналізів</i>
по собственной воле	<i>із власної волі</i>
по вине доктора	<i>з вини лікаря</i>
по той причине	<i>з тієї причини</i>
по поводу лечения	<i>з приводу лікування</i>

г) прийменник на:

називать по фамилии	<i>називати на прізвище</i>
по виду	<i>на вигляд</i>
по просьбе	<i>на прохання</i>
по требованию	<i>на вимогу</i>
по заказу	<i>на замовлення</i>

д) прийменник у:

по всем направлениям	<i>у всіх напрямках</i>
по выходным дням	<i>у вихідні дні</i>
по праздникам	<i>у свята</i>

е) прийменник через:

отпуск по болезни	<i>відпустка через хворобу (у зв'язку з хворобою)</i>
по недоразумению	<i>через непорозуміння</i>
по ошибке	<i>через помилку (помилково)</i>

є) прийменник для:

консилиум по уточнению диагноза	<i>консилиум для уточнення діагнозу</i>
кружок по изучению анатомии	<i>гурток для вивчення анатомії</i>

ж) прийменник після:

по истечении срока	<i>після закінчення терміну</i>
по окончании лечения	<i>після закінчення лікування</i>

по прибытии скорой
помощи

*після прибуття швидкої
допомоги*

по возвращении в
стационар

після повернення в стаціонар

з) прийменник *під*:

не по силам

не під силу

и) дієприслівник:

по окончании
диагностического
исследования

*закінчивши діагностичне
дослідження*

13.2 Специфіка перекладу прийменника ПРИ

Калькування, пов'язане з білінгвізмом, спостерігаємо у перекладі прийменника *при*.

Російському прийменнику *при* в українській мові відповідають:

а) прийменник *при* - вживається в усіх випадках позначення хвороб:

при нефрите

при нефриті

при пародонтите

при пародонтиті

а також у словосполученнях типу:

інтернатура при кафедре

інтернатура при кафедрі

б) прийменники *біля, коло, поруч*:

при входе

біля входу

в) прийменники *під час, від, для*:

при огляді хворого	<i>під час огляду хворого;</i>
при легком надавлюванні десна кровоточили	<i>від легкого натискання ясна кровоточили;</i>
использовать при лечении	<i>використовувати для лікування;</i>
при изготовлении протеза	<i>для виготовлення протеза</i>
использовались	<i>використовувались.</i>

г) прийменники *внаслідок, через*:

напряжение, возникающее при использовании протезов — *напруга, яка виникає внаслідок (через) використання протезів;*

при лечении антиоксидантами наблюдается существенное улучшение — *внаслідок лікування антиоксидантами спостерігається суттєве покращання.*

г) дієприслівниковий зворот:

при осмотре больного, который требует протезирования — *оглядаючи хворого, який потребує протезування.*

Отже, підсумовуючи, зауважимо, що конструкції із прийменником *при* не характерні для української мови. А найпоширенішим прийменником, який відповідає в українській мові російському прийменнику *при*, є прийменник *за*:

при условии	
успешного лечения	<i>за умови успішного лікування</i>
при наличии протезов	<i>за наявності протезів</i>
при поддержке спонсора	<i>за підтримки спонсора</i>

при полном отсутствии зубов	<i>за повної відсутності зубів</i>
при благоприятном прогнозе	<i>за сприятливого прогнозу</i>
при помощи скальпеля	<i>за допомогою скальпеля</i>
при помощи препарата	<i>з допомогою препаратора</i>
при жизни	<i>за життя</i>

13.3. Особливості вживання прийменників ВІДПОВІДНО ДО; ЗГІДНО З; У -В; З-ІЗ-ЗІ

Російські мовні штампи *согласно, в соответствии*, які дуже поширені в офіційно-діловому стилі, в українській мові перекладаються синонімічними прийменниковими конструкціями *відповідно до, згідно з*:

согласно предварительного диагноза — згідно з попереднім діагнозом; відповідно до попереднього діагнозу;

в соответствии с решением консилиума — відповідно до рішення консилиуму, згідно з рішенням консилиуму.

Чергування прийменників *у -в* застосовується згідно із законами милозвучності української мови і спрямоване на уникнення важкого для вимови збігу тих чи інших звуків.

Російські прийменники *у та в* мають між собою велику значеннєву різницю, наприклад: *У него заболевание легких. В его бронхах накапливается слизь.* Між українськими прийменниками *у та в* нема ніякої різниці. Ми їх уживаємо незалежно від змісту речення, а тільки дотримуючись правила чергування голосних: *У нього хвороба легень. У його бронхах накопичується слиз.*

Прийменник *у* вживається для того, щоб уникнути збігу приголосних:

а) між голосними: *хворий у комі; ендометрій у матці; мітоз у періоді; ембріон у розвитку; зуб у положенні;*

б) на початку речення перед приголосним: *У здоровому тілі — здоровий дух; У реанімаційному відділенні перебувають тільки тяжкохворі;*

в) незалежно від закінчення попереднього слова перед *в, ф*, а також перед буквосполученнями приголосних та ін.: *участь у вакцинації; затемнення у верхівці легенів; занурений у формалін; герметик у фісурі; зміни у фібромі; у Львівському університеті; у світлолікуванні; у створенні; у хворого; у зв'язці;*

г) після паузи, що на письмі позначається комою, крапкою з комою, двокрапкою, тире, дужкою й крапками, перед приголосним: *Отже, у діагноз закралася помилка; Частина препаратів — у державних аптеках; але: Щастя лікаря — в одужанні пацієнта.*

Прийменник *в* уживається для того, щоб уникнути збігу голосних:

а) між голосними: *фісура в іклі; печія в астеніка; лідаза в ампулах;*

б) на початку речення перед голосними: *В очному відділенні приймає професор-офтальмолог; В аналізі крові зустрічаємо неточності; В артерії утворився тромб; В екстракті знайшли осад;*

в) після голосного перед більшістю приголосних (крім *в, ф, льв, св, хв, зв* і под.): *зміни в розвитку; лактація в роділлі.*

Примітка. Як і прийменники, так само чергуються *у, в* на початку деяких слів в українській мові. Як правило, це не впливає на лексичне значення слова (*уберегтися і вберегтися; убивство і вбивство; у бік і в*

бік; угнутий і вгнутий; угодований і вгодований; удостоєний і вдостоєний; узятий і взятий; указівка і вказівка; уколений і вколений (але тільки укол !); украплення і вкраплення; уміст і вміст; унормований і внормований; упадина і впадина; упаяний і впаяний; упорскування і впорскування; управління і вправлення; упроваджений і впроваджений; упродовж і впродовж; урівноважений і врівноважений; уростати і вростати; урятувати і врятувати; усередини і всередини, усиновити і всиновити; усихання і всихання; усмоктати і всмоктати; усотати і всотати; уставний і вставний (від вставляти); утома і втома; утрата і втрата; утягнений і втягнений; уцілілий і вцілілий; ушити і вишити). Вибір перших букв цих слів залежить від того, яким звуком закінчується попереднє слово — голосним чи приголосним: кінець упорскування, але тривале впорскування.

Є слова, у яких чергування у не відбувається: угар, укол, укус, уламок, уретра, утроба .

Особливої уваги потребують слова, в яких чергування у і в змінює їхнє лексичне значення:

- ураження** — патологічне порушення: *ураження серця*;
враження — рос. впечатление: *незабутні враження*;
усувати — ліквідувати щось, позбутися: *усувати патологічні чинники*;
всувати — вкладати, втискати; *всувати шовний матеріал*.

Деякі слова, у яких можливе чергування у, в, мають подвійне лексичне значення, від якого залежить можливість чергування початкового звука:

утримання: а) забезпечення засобами до існування: *утримання лікарні за рахунок місцевого бюджету*;

б) забезпечення стабільності положення: *утримання кламера у порожнині рота*;

із такими значеннями чергування початкового у в цьому іменнику та похідних від нього (утримувати) не відбувається;

утримання і втримання (від утриматися) — *утримуватися (і втримуватися) від уживання алкоголю*.

В окремих словах наявний подвійний наголос, залежно від якого вони змінюють лексичне значення, а, отже, і можливість чергування, початкового звука:

ура́зливий — *ура́зливе місце; вра́зливе місце*;

вра́зливий, вразли́вість — *вразлі́ва людина*.

Варіанти прийменника з-із-зі (звідка зо) чергуються на тій же підставі, що й в-у.

1. З уживається:

а) перед голосним початку слова незалежно від паузи та закінчення попереднього слова: *З аналізу крові з'ясувалося...; гурток з анатомії працює по четвергах*;

б) перед приголосним (крім з, с, ш), рідше — сполучення приголосних початку слова, якщо попереднє слово закінчується голосним, а також між двома голосними: *тести з ортопедичної стоматології; дослідження з гістології; ікло з премоляром*.

2. Щоб уникнути збігу приголосних, важких для вимови, вживають із або зі: *катетер із пластмаси; протез із метало-*

Особливості вживання прийменників у діловому мовленні

кераміки; зуб із каріозною порожниною; кашель зі слизом; дослідження зі стоматології.

Примітка. У професійній медичній лексиці поширені конструкції з прийменником *за*, які вживаються на позначення норм уживання ліків, фізіологічних процесів, лікувальних процедур: *пульс 80 ударів за хвилину; по 3 таблетки за день протягом тижня; обстеження 2 рази за місяць протягом року.* Неправильним у цих випадках є вживання прийменника *на*, характерного для аналогічних російськомовних конструкцій.

Уживання сполучників І, Й, ТА як засіб милословності

УЖИВАННЯ СПОЛУЧНИКІВ І, Й, ТА ЯК ЗАЇСБ МИЛОЗВУЧНОСТІ

Сполучник *і* та початковий ненаголошений *і* у деяких випадках чергуються з *й* (а щодо сполучників — із *та*) у тих же позиціях, що *й* у-в.

1. *І* уживається, щоб уникнути збігу голосних, важких для вимови:

а) після приголосного або паузи, що на письмі позначається крапкою, комою, крапкою з комою, двокрапкою, крапками, перед словами з початковим приголосним: *аналіз і синтез; премоляр і різець; препарат і лаборант; Проводилися посилені профілактичні заходи, і хвороба відступила;*

б) на початку речення: *І результати аналізів підтвердили діагноз.*

2. *Й* уживається, щоб уникнути збігу голосних:

а) між голосними: *різці й ікла; патологія й етіологія;*

б) після голосного перед приголосним: *аускультация й пальпация (пальпация й аускультация); дихання й серцебиття.*

Примітка. Так само чергується початковий ненаголошений *і* з *й* у словах: *імовірний і ймовірний (діагноз); ідеться і йдеться (про те...).*

Типові помилки вживання мовних кліше у діловому стилі та їх корекція

ТИПОВІ ПОМИЛКИ ВЖИВАННЯ МОВНИХ КЛІШЕ У ДІЛОВОМУ СТИЛІ ТА ЇХ КОРЕКЦІЯ

У професійній мові медика, як і представників інших фахів, функціонує група так званої офіційно-ділової лексики, мовних штампів, кліше, які використовуються мовцями у процесі виконання службових обов'язків, приватного усного та писемного спілкування з колегами, пацієнтами, з представниками інших установ. Лексика медика повинна бути точною, унормованою.

У зв'язку з відомими геополітичними та історичними чинниками в українському мовному середовищі *поширене явище білінгвізму (двомовності)*, викликане близькості спорідненістю двох слов'янських мов — української і російської. Воно спричиняє неправильний переклад з російської, калькування, зокрема і мовних кліше у діловому стилі. Далі наводимо перелік основних неправильних і правильних форм найуживаніших лексичних одиниць ділового стилю.

Кажуть помиляючись

багаточисленний

безперервно

бувши, буший

вести себе

ведучий спеціаліст

виключення

вибачаюсь

визивати

Правильно

численний (висипання на шкірі)

безперервно (надходять хворі)

колишні, колишній (завідувач лікарні)

поводити себе

провідний спеціаліст

виняток (із правила)

вибачте

викликати (із палати)

виписка

(з історії хвороби)

відзив

відмінити

відноситися

визначити (з історії хвороби)

відгук (на статтю)

скасувати (рішення)

1. Ставитися (до хворого)

2. Належати (до інфекційних хвороб)

3. Стосуватися (головного лікаря)

4. Відноситися (а:б)

вірно (у значенні те,

що відповідає істині) правильно (встановити діагноз)

відносно (кого, чого)

в кінці кінців

вияснити

в результаті

щодо (засобів лікування)

урешті решт, зрештою, нарешті

з'ясувати (діагноз, причини)

внаслідок (лікування), але:
результати аналізів, діагностики
на виплат (у)

в розстрочку

в цілях попередження з метою запобігання (асфіксії)

вступити в силу

набути чинності (закон набув
чинності)

говорити на

українській мові

грошові засоби

держати

дивлячись на ...

говорити українською мовою

кошти (на лікування)

тримати (на обліку, за руки)

зважаючи на ... (обставини
життя)

діюче законодавство

довгий час

чинне законодавство

тривалий час (хворий був
непритомний)

додержуватися

закону

дотримуватися закону

Типові помилки вживання мовних кліше у діловому стилі

доказувати	доводити (засобами аргументів)
до сир пір	досі (немає аналізів)
до тих пір	доти (доти хворий не одужає)
дякую Вас	дякую Вам
єдинодушне	одностайне (рішення консилиуму)
завідуючий	завідувач (терапевтичного відділення)
задача	завдання (лікування)
заказний лист	рекомендований лист
заклювати угоду	укласти угоду (договір) зі спонсором
(договір)	висновок (лікаря)
заключення	пов'язаний (з обставинами життя), але: зв'язані руки
зв'язаний	скласти іспит, але: здати кров на аналіз
здати екзамен	лікувати хворого
лічити хворого	отже, таким чином
ітак	впадає в око (блідість хворого)
кидається в очі	зрештою, урешті-решт (хворий опритомнів)
кінець кінцем	остаточне рішення (реанімаційної бригади)
кінцеве рішення	відрядження
командировка	відрядити (до Києва)
командирувати	комісія з питань (втрати працездатності)
комісія по питаннях	надзвичайні заходи (з реанімації)
крайні міри	запобіжні заходи, заходи щодо запобігання (ускладненням)
міри по	
попередженню	

любій	будь-який, усякий (патологічний фактор)
міроприємство	захід (щодо оздоровлення)
навики	навички (з обстеження хворого)
нагрузка	навантаження (на серце)
накінець	нарешті (консиліум зібрався)
налог	податок
на протязі	протягом, (у)впродовж (тижня, дня, року)
на Україні	в Україні
недивлячись на	незважаючи на
неділя	1. Тиждень 2. Неділя (7 день тижня)
на прошлій неділі	минулого тижня (пацієнта виписали)
носить характер	має характер (хронічного запалення)
область	1. Область (Полтавська) 2. Галузь, сфера, ділянка (медична галузь, ділянка серця)
оказати допомогу	надати допомогу (потерпілому)
осінню	восени
основа (на основі наказу)	на підставі наказу
перевод грошей	переказ грошей
піднімати питання	порушувати питання
підписні видання	передплатні видання
по адресу	за адресою
по бажанню	за бажанням (хворого)
по вимозі	на вимогу (лікаря)
по вині	з вини (реєстратури)

по відомостях	за відомостями
по вказівці	за вказівкою (облздороввідділу)
по домовленості	за домовленістю (із аптекою)
по ініціативі	за ініціативою (зуботехнічного факультету)
по мірі зростання	у міру зростання (рівня захворюваності)
по справі	у справі
по призначенню	за призначенням (застосували гуманітарну допомогу)
положення у суспільстві	становище у суспільстві
по меншій мірі	принаймні
понести втрати	зазнати втрат
попасти	потрапити (до лікарні; в аорту)
попередити хворобу	запобігти хворобі
по професії	за професією, за фахом
поступають жалоби	надходять скарги (від хворих)
поступили в продаж	надійшли у продаж (одноразові шприци)
по схемі	за схемою (лікування)
потерпіти поразку	зазнати поразки
привести	навести (приклади), але: привести хворого в палату
при допомозі	за допомогою (катетера; з допомогою медсестри)
признати	визнати (правильність діагнозу)
приймати участь	брати участь (у профілактичних заходах)
приймати міри	вживати заходи, вживати заходів (щодо запобігання хворобі)

прийти до висновку	дійти висновку
прийти до згоди	дійти згоди
прийти до рішення	вирішити
приносити збитки, шкоду	завдавати збитків, шкоди
приступити до операції	розпочати операцію
проводити заходи	здійснювати заходи (оздоровчі)
самий ефективний	найефективніший (антигіста- мінний засіб)
співпадає	збігається (лінія прикусу; думку)
слідуючий	наступний (пацієнт, рік, захід)
ступінь	ступінь (-еня)
сторонник	прихильник, прибічник
сумісний	спільний (план лікування)
так як	оскільки, тому що
у відповідності	відповідно до; згідно з
у значній мірі	значною мірою (атрофована кін- цівка)
у подальшому	надалі
являтися, являється	бути, є
я рахую	я вважаю (ваш діагноз неправиль- ним)

УВАГА !	Застарілі форми	Має бути
	офіціальний	офіційний
	емоціональний	емоційний
	диференціальний	диференційний (діагноз)
	учбовий	навчальний

Проблеми вживання україномовної медичної лексики

ПРОБЛЕМИ ВЖИВАННЯ УКРАЇНОМОВНОЇ МЕДИЧНОЇ ЛЕКСИКИ

16.1. Русизми та мовні помилки у медичній лексиці

НЕПРАВИЛЬНО	ПРАВИЛЬНО
аміносахар	аміноцукор
брюшина	очеревина (вісцеральна; паріс- тальна)
бугор	горб (верхньої щелепи; головний; зоровий; лобний)
бугорок	горбик (коронки зуба; глотковий; латеральний; трійчастий)
бугристість	горбкуватість (жувальна; клубова; сіднична)
виносливість	витривалість
висок	скроня
внутріартеріальний	внутрішньоартеріальний (тиск) так само: внутрішньовенний, -грудний, -кишковий, -клітинний, -м'язовий, -черепний, -судинний, -утробний, -серцевий, -шкірний, -матковий, -очний
головокружіння	запаморочення
двоглавий (м'яз)	двоголовий
дисахариди	дицукри
доля	частка (скронева; зорова; лобна; нюхова, тім'яна)
долька	часточка (легені)

дробне харчування

дрябла (шкіра)

дряхлий

жаберний

жгут

закливання

заким

закливання (експерта,
лікаря)

закливання (звіту)

закрити (очі)

засахарювання

зсідання крові

зробити діагноз

зуд

каплі

капельниця

касторове масло

квасці

кишківник

кишечний

клик

клітчатка

копчик

косопалий

кропивниця

культя

багаторазове харчування
малими порціями

в'яла

немічний

збровий

джгут

загоєння (рани)

затискач

висновок

підсумок

заплющити

зацукровування

згортання крові

установити діагноз

свербіння

краплі

капельниця

рицинова олія

галун (палений; калієво-
алюмінієвий)

кишечник

кишковий

ікло

клітковина (жирова під-
шкірна; паранефральна)

копчик

клишоногий

кропив'янка

кукса (ампутаційна; зуба)

летюча (речовина)

лихорадка

лоскут

лоханка

малокрів'я

маточний

мілкозернистий

мокрота

мостик

наїздник (частина

протеза зуба)

надкістниця

наковальня (вушна

кісточка)

недомогання

неперервний

новороджений

обезболювання

обезвожений

летка

пропасниця (аліментарна, інфекційна, молочна, моноцитарна, переміжна, ремітивна, субфебрильна); *гарячка* (геморагічна, кліщова, мальтійська, моноцитарна, еозинофільна, уретральна, флеботомна, хейверхільська) шматок (шкірно-м'язово-кістковий)

миска (ниркова)

недокрів'я

матковий

дрібнозернистий

мокротиння, харкотиння (гнильне, кров'янисте, іржаве, серозне, слизове)

місток (протоплазматичний)

вершник

окістя, надкісниця (альвеоли; очної ямки; зуба)

ковадло

нездужання

безперервний

новонароджений

знеболювання

зневоднений

обезжирений	знежирений
обеззаражений	зnezаражений
обезкровлений	знекровлений
область (анат.)	ділянка (скронéва, потилична, лімбічна, пахвова)
область (розповсюдження)	зона
однократний	одноразовий
одишка	задишка
очаг (інфекції)	вогнище, осередок
перепонка	перетинка (барабанна, вестибулярна, зату́льна, зінична, міжкісткова, міжребéрна, сітківки, півмісяцева)
перегородка	перегородка (міжальвеолярна, міжочноямкова, міжшлуночкова, міжпередсердна, носова, шлуночків, лобних пазух, мошонок, язика)
переривистий	переривчастий (дихання)
питтєва	питна (вода)
підкорковий	підкірковий
підмишечний	пахвовий
показання для операції	показання до операції
попередження хвороби	запобігання хворобі
пораження	ураження
послаблююче (рос.слабительное)	проносне
поступлення (рос. поступление)	надходження

похудання	схуднення
пошкодження	
(порушення анат. цілості)	ушкодження, але: пошкодження катетера
поясниця	поперек, крижі
прививка	щеплення
привкус	присмак
привратник	воротар (пілорус) шлунка
прилив	приплив (крові)
примінення	застосування
припадок	напад (істеричний, катаплектичний, паралітичний, екламптичний, епілептичний)
пристіночний	пристінковий
приток (крові)	приплив
прободіння (кишки)	прорив, прокол (унаслідок патологічного процесу)
продовгуватий (мозок)	довгастиий
просипатися	прокидатися
прослойка	прошарок
пузир (сечовий)	міхур
пузир (рос. волдырь)	пухир
пупочний	пупковий
п'яточний	п'ятковий
рвота	блювання (процес): істеричне, мозкове нестримне; блювота (вміст шлунка): жовчна, калова, кривава
різка біль	різкий біль
рихла (тканина)	пухка

роговиця	рогівка
родинка	рбдимка
рожа	бешиха (бульозна, гангренозна, мігруюча, повзуча, рецидивуюча)
розбавлений (розчин)	розведений
розхідні матеріали	витратні матеріали
сировотка	сироватка (антирабічна, антитоксична, полівалентна, крові)
сип (рос. сипь)	висип (алергічний, лікарський, моноформний), висипка
сітчатка	сітківка
скритий (період)	прихований
скула	вилиця
слабоумство	недоумство, слабоумство (алкогольне, амнестичне, склеротичне)
слизь	слиз
слизиста	слизова оболонка
сльозний	слізний
слабість	слабкість
сошник (анат.)	леміш
створчатий	стулковий (клапан)
стовбняк	правець (криптогенний, місцевий, загальний, хронічний)
стремя (анатом.)	стремено
струя	струмінь
студенистий	драглистий

судинозвужуючі	судинозвужувальні
сустав	суглоб
схватки	перейми
течія хвороби	перебіг хвороби
тошнота	нудота
тоща (кишка)	порожня
трюхстворчатий	тристулковий (клапан)
туловище	тулуб
тучний	огрядний, гладкий, опасистий, повний
удушшя (рос. удушье)	задуха, ядуха
ушиб	удар
хворий грипом	хворий на грип (так само — щодо будь-якої іншої хвороби)
центробіжний	відцентровий
чесотка	короста
чешуйка	лусочка
ягодиця	сідни́ця
яд	отрута
язва	виразка

16.2. Складні випадки перекладу у професійній лексиці медиків

алтей	алтея
артерия подвздошная	артерія клубова
артерия подглазничная	підочноямкова
артерия подмышечная	пахвова
артерия седалищная	сіднична

беспокоить	турбувати (“Що Вас турбує?” — запитує лікар на прийомі)
боль	біль (гострий біль)
больной поступил	хворий надійшов (плановий), хворий потрапив (ургентний)
больной, находящийся на излечении	хворий, який лікується
бужирование	бужування
глазница	очна ямка (впадина)
глазнично-вековой	очноямково-повіковий
гнилостный	гнильний (запах із рота)
гнойный	гнійний (вміст рани)
грудинно-ключично-сосцевидная (мышца)	груднино-ключично-соскоподібний (м’яз)
грудной ребенок	немовля
десна	ясна (тільки множина), ясен; ясенний
димедрол	димедрол
дибазол	дибазол
жжение	1) действие — печіння; 2) жар в теле — жар; 3) изжога — печія
жом (в анат.)	замикач (хірург.інструм. — затискач)
заболевший	(про людину) — захворілий (про орган) — заболілий
заднепроходный	відхідниковий
закрывать рану	закривати
закрывать клапаны	стуляти

закрывать глаза	заплющувати
закрывать рот	затуляти
запущенная болезнь	задавлена хвороба
затрудненный	утруднений (дихання, ковтання)
заусеница	задирка
защитно-охранительные мероприятия	заходи щодо охорони здоров'я
зев	зів
зевок	позіх
знобить	морозити
извержение (о семени)	випорскування
изжога	печія, згага
изъязвление	укривання виразками, виразкування
изъян	вада
икание	ікання, гикання
ингибирование	інгібування
инородный	сторонній
испражнение	1) випорожнення (кишечнику)
испражнения	2) кал
иссекать	вирізувати
истечение (жидкости)	витікання
исход	кінець (летальний кінець)
кайма	облямівка (губ)
карман	кишеня (ясенна і т.п.)
кашлевой	кашльовий
клетки бокаловидные	клітини келихоподібні
клык	ікло
ком	грудка
комок	клубок (харчовий клубок)

копчик	куприк
корь	кір (кору)
косноязычие	недорікуватість
крахмал	крохмаль
крестец	крижі
крестцово-копчиковый	крижово-куприковий
крестцово-подвздошный	крижово-клубовий
кровоподтек	синець
кружится голова	паморочиться
купирование	купірування, уривання
купол	купол (діафрагми, перикарда, плеври)
лечащий	лікуючий (лікар)
лодыжка	кісточка
ложный	несправжній
лоханочно-пузырный	мисково-міхуровий
луковица	цибулина (смакова, аорти, 12-палої кишки)
луночка	ямочка, луночка
лучезапястный	променезап'ястковий
мазевый	мазевий
масло	масло (вазелінове, камфорне); олія (з насіння олійних культур): анісова, арахісова, гірчи- чна, жасминова, какаова, ри- цинова (касторова), корична, ляйна, мигдальна, ялицева (пихтовая)
междолевой	міжчастковий

межуточный	проміжний
мерцание	мерехтіння (шлуночків, перед-сердь)
мерцательный	миготливий (аритмія)
мишень	мішень (у променевій терапії); ціль (при стрільбі)
мнимобольной	удавадохворий
мнимый (воображаемый)	уявний
(ненастоящий)	несправжній, фіктивний
(вымышленный)	вигаданий
мнительность	помисливість, підозрливість
молочница	пліснявка
мумие	мумію
мышцелок	виросток (потиличний)
надмышцелок	надвиросток (стегнової кістки, плечової кістки)
надхрящница	охрястя
насморк	нежить (смердючий, сінний)
недомогание	нездужання
непригодный к	
употреблению	непридатний для вживання
непроизвольный	мимовільний
неядовитый	не є отрутою — неотрутний; не містить отрути — неотруйний
образование	процес: утворення (анастомо- зу) результат: утвір (доброякі- сний новоутвір)
обратимость	оборотність (реакції, стану)
обратный	зворотний, поворотний (возврат- ный)

обрюзглость	брезклість
обширный	широкий (інфаркт)
обызвествление	звапніння
одышка	задишка
окраска	дія — фарбування (гематоксилі- неозином)
	колір — забарвлення
окрашенность	забарвленість
окружающие ткани	прилеглі тканини
окружающая среда	навколишнє середовище, довкілля
онемение	здатності говорити — оніміння
втрата	втрата чутливості — затерплість
опоясывающий	оперізувальний (лишай)
осанка	поста́ва
особь	особі́на
ость	ость (лобно́ї кістки; лопатки; сіднична)
ось	вісь, о́сі (анатомічна, зорова)
осязаемый	дотикальний
отвердевание	тверді́ння, тверднення
ответвление	відгалуженість
отменить операцию	відмінити операцію
отросток:	відросток:
глазничный	очно́ямковий
клиновидный	клинопо́дібний
крыловидный	крилопо́дібний
мышелковый	виростко́вий
ресничный	війко́вий
сосочковый	сосочко́вий

сосцевидный	соскоподібний
шиповидный	остеподібний, шпичакуватий
очертание	обрис
перекрест	перехрестя (зорових нервів, хромосом)
плотность	щільність, густина (популяція)
плюсна	плесно
повреждение (анат. целостн.)	ушкодження
подвергать	піддавати
подвижность челюсти	рухомість щелепи
подвижность больного	рухливість хворого
подвздошный	клубовий
подреберье	підребер'я
предстательный	передміхуровий
покров	пóкрив
полый	порожнистий
порок	порок (моральний недолік, порок серця); вада (фізичний недолік)
поясница	поперек
преддверие	переддвер'я
предрасположение	схильність
предупреждение (заболевания)	запобігання хворобі
привратниковый	передворотний, пілоричний
приступообразная боль	нападоподібний (нападковий) біль
прихрамывание	накульгування, шкутильгання
продольный	поздовжній, подовжній

проницаемость	проникність (шкіри, капілярів)
просвет	просвіт
противоток	протитечія
проток	протока (алантоїдна, венозна, жовчна, молочна, привушної залози)
пузырек	— пухирець (на шкірі) — пляшечка (з ліками)
пузырь (орган)	міхур (жовчний, сечовий, плодовий)
пучеглазие	витрішкуватість
пучение	обдимання
радужка (глаза)	райдужка (ока)
раздражать:	а) дратувати (людину) б) подразнювати (нерв) в) роз'ятрювати (рану)
размозжение	розтотчення, роздроблення (кістки, скелета)
свертывание (белка)	зсідання
(крові)	згортання
свертывающийся	
(о белке)	зсідальний
(о крови)	згортальний
свищ	нориця
сводчатый	склепистий, склепінчастий
сгибатель (мышца)	згинач
сгусток	згусток (кров'яний, фібриновий)
седалище	сідниці
сечение	розтин (дія) ; перетин
синяк	синець

скоропостижно	померти наглою смертю
(скончатися)	слізний
слезный	шаруватий
слоистый	дотримуватися дієти
соблюдать диету	леміш
сошник	склисте тіло
стекловидное тело	драглистий
студенистый	паморочний (про свідомість)
сумеречный	переймистий біль
схваткообразная боль	течія
ток (крови)	тяжкість
тяжесть (болезни)	вилучати
удалять: изымать	вирізати
вырезать	виймати
извлекать	виривати
выдергивать	видаляти
из организма	завитка
улитка (уха)	біля ліжка хворого
у постели больного	уста, вічко
устье	утамувати біль
утолить боль	забитий
ушибленный	обмежувати
ущемляют: права	уражати
самолюбие	защемляти
нерв	(однорідний) — суцільний
цельный	(нероздвоєний) — цілісний
частный	окреми́й (пацієнт)
	окреми́й (орган)
	приватний (стоматологічний
	кабінет)

четверохолмие	чотиригорбикове тіло
членовредитель	калічник
шаровидный	кулястий (бор)
шип	ость, шпичак
шиповой	шиповий, шпичакуватий
щурить глаза	мружити очі
язва	виразка (сибирская язва — сибіркова виразка)
ячеистость	ніздрюватість, пористість
ячейка	комірка

16.3. Подвійні форми у медичній лексиці

Усі нижчевказані форми є унормованими.

плода	плоду
легень	легенів
лицьовий	лицевий
мозолястість	мозолистість
мозоля	мозоль
оголювати	оголяти
обновляти	обновлювати
ороговілість	зроговілість
потіти	пітніти
прижмурювати	примружувати
поздовжній	подовжній
просочений	просякнутий
промацувати	прощупувати
розвинений	розвинутий
реберний	ребровий

стопа	ступня
судома	судорога
сухожилля	сухожилок
рухливість (комахи)	рухомість (щелепи, нирок)
підсилення	посилення
втома	втомленість
шорсткість	шерехатість
веснянки	ластовиння
губчатий	губчастий
засипати	засинати

Культура мовлення медика

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ МЕДИКА

Обов'язковими у професійній мові медика є окремі словосполучення — мовні штампи, які в українській мові мають унормований добір слів та граматичні зв'язки.

Далі наводимо поширеніші з них із коментарями щодо особливостей їхнього вживання.

ЯК ПРАВИЛЬНО ?

АЛЕРГІЯ ДО ЛІКІВ — алергія на ліки — алергія від ліків.

Як медичний термін, що означає певну властивість людського організму, слово “алергія” виникло порівняно недавно (1906 р.), але широко вживається в усіх стилях. Цей іменник керує синонімічними прийменниково-відмінковими формами до + родовий відмінок і на + знахідний відмінок. Однакові значення передають вислови типу: *У нього алергія до цих ліків і У нього алергія на ці ліки; алергія до запахів квітів і алергія на запахи квітів*. Переважає словосполучення алергія до + родовий відмінок.

ЗАНЕДУЖАТИ, хворіти, страждати, на нирки — страждати, хворіти нирками — страждати від нирок.

Слова **СТРАЖДАТИ**, **ХВОРИТИ** можуть вживатися як синоніми в значенні “мати якусь недугу”. Нейтральними у сучасному мовленні є лише слово **ХВОРИТИ**. Його звичайно сполучають із зн. в. ім. — назв хвороб, рідше — назв уражених органів та прийменником на: *хворіти на ангіну, на запалення легенів*. Вирази типу *хворіти на легені, на ноги, на серце* мають розмовний відтінок, так само, як із словом *занедужати*.

У слові СТРАЖДАТИ помітна деяка експресія, тому в суто науковому стилі воно не зовсім доречне. При слові “страждати” можливі три синонімічні форми іменників, причому це, як правило, назви стійких, тривалих хвороб або уражених ними частин тіла. Найбільш активна форма від + р.в.: *хворий страждає від атеросклерозу; від каменів у нирках; від діабету*. Досить уживана форма на + з. в.: *страждати на легені* (у цій формі переважають іменники — назви уражених частин тіла). У безприйменниковому орудному відмінку із словом СТРАЖДАТИ сполучуються лише деякі іменники, зокрема хвороби, захворювання. Наприклад: “*Серцевими хворобами страждають люди будь-якого віку*”.

ІМУНІТЕТ, СТІЙКІСТЬ ДО ХВОРОБ — імунітет, стійкість проти хвороб. Слова СТІЙКІСТЬ та ІМУНІТЕТ керують прийменниково-відмінковими формами проти + Р. в. або до + Р. в.

Наприклад: “*У майбутньому рослини матимуть біологічний імунітет проти хвороб*”; “*У їжаків є імунітет до зміної отрути*”; “*Стійкість до атмосферних впливів*”. У сучасній мовній практиці помітна перевага надається керуванню з прийменником **ПРОТИ**, особливо при слові “імунітет”.

ЛІКИ, ЗАСОБИ ПРОТИ ГРИПУ — ліки, засоби від грипу, щеплення, вакцина проти грипу. Слово ЛІКИ і книжне словосполучення ЛІКУВАЛЬНІ ЗАСОБИ керують двома синонімічними прийменниково-відмінковими формами **проти + Р.в. і від + Р.в.** Перша з цих форм усталилася при іменниках ЛІКИ та ЗАСОБИ: *засоби проти грипу; продукти бджільництва — чудові ліки проти багатьох хвороб*. Форма з прийменником **ВІД** усталилася при іменниках за аналогією до дієслів типу *вилікуватись, врятуватись: вилікуватися від нежитю*. Таке саме ке-

рування властиве іменникам *щеплення, вакцина: щеплення проти поліомієліту, вакцина проти грипу*. Словосполучення з прийменником **ВІД** мають розмовний відтінок.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ — Міністерство охорони здоров'я. У мові вищої школи та медиків часто зустрічаємо мовні штампи, утворені за допомогою прийменника **ПО**.

Наприклад: комісія *по*, викладач *по*, гурток *по*, лікар *по*. Усі ці словосполучення слід замінити висловами з прийменниками *з, щодо, у справі, над* чи безприйменниковою формою + Р.в. Отже, треба вживати: *розпочате лікування (а не роботу по лікуванню)*.

Після слів *заходи, рекомендації, завдання, допомога* бажано вживати прийменник **ЩОДО**: *заходи щодо поліпшення професійного рівня лікарів-лаборантів; рекомендації щодо поліпшення навчального процесу; дано конкретні настанови щодо (з) цього питання*.

Із словами *міністерство, комітет, відділ, управління, рада* природно поєднується форма Р.в. або прийменникове словосполучення у **справах: управління охорони здоров'я**.

Слова **НАРАДА, МАЙСТЕР, ЗМАГАННЯ, ЗАНЯТТЯ, ЗАЛК, ІСПИТ, ФАХІВЕЦЬ** вимагають керування з прийменником **З**: *нарада з питань профілактики дифтерії; заступник ректора з наукової роботи*.

ДІАГНОЗ (грец. “діа” — прозорий, “гнозис” — знання) — короткий лікарський висновок про характер і суть хвороби на підставі всебічного дослідження хворого. Характерна сполу-

чуваність слова: *встановлювати, визначати діагноз; встановлення, уточнення діагнозу; помилитися у діагнозі; замовчування діагнозу; поспішити з діагнозом*. Похідні слова: діагностика, діагностування.

ПОЛОЖЕННЯ — СТАНОВИЩЕ — СТАН. Положення — розташування у просторі (*хворий лежав у горизонтальному положенні*); повне теоретичне твердження чи думка (основні положення “Пам’ятки лікаря”), зведення законів, правил (“Положення про лікаря-інтерна”);

- Становище — це події, обставини, ситуації (*становище закладів охорони здоров’я*).

- Стан — сукупність певних явищ, процесів (*стан здоров’я, психічний стан людини*).

ТУРБУВАТИ — ТРИВОЖИТИ — НЕПОКОЇТИ (логічні синоніми): основна спільна суть “викликати почуття неспокою, тривоги, хвилювання”. НЕПОКОЇТИ вживається у значеннях:

а) порушувати спокій;

б) викликати хвилювання, тривогу, побоювання; приводити у стан неспокою, занепокоєння: *лікаря непокоїв стан хворого*;

в) завдавати фізичного болю, турбувати: *хворого непокоїв зуб*.

ЗАМІСНИК-ЗАСТУПНИК.

Замісник — калька; посадова особа, яка тимчасового виконує чийсь обов’язки, тобто заміщає відсутнього керівника, називається тимчасовим заступником : *тимчасовий заступник головного лікаря на період відпустки*.

Заступник — це офіційна назва посади: *заступник ректора*.

НАСТУПНИЙ. ПОДАЛЬШИЙ.

Слово наступний вживається лише з конкретним поняттям: *наступна зупинка, наступний тиждень, наступна операція*. На означення абстрактного поняття вживається слово **подальший**: *подальше лікування; подальші дослідження; подальший аналіз*.

БІЛЬШІСТЬ ПАЦІЄНТІВ ПРИЙШЛА — більшість (два, десять, сто) пацієнтів прийшли — більшість пацієнтів прийшло.

Усі три варіанти присудків відповідають сучасним нормам української літературної мови. Форма однини у присудку відбиває тенденцію до формально-граматичного узгодження його з групою підмета, де у складі є слова типу **БІЛЬШІСТЬ, МЕНШІСТЬ, РЕШТА, ЧАСТИНА, РЯД, ГРУПА, БЕЗЛІЧ, БАГАТО, МАЛО** і под.

Форма однини присудка рекомендована, якщо:

а) він передує групі підмета: *“На прийомі було багато хворих”*;

б) підметом є іменник із кількісним значенням без залежних слів: *терапевт прийняв пацієнтів; решта пішла до стоматолога*;

в) у склад підмета включені іменники на позначення абстрактних понять: *решта аналізів передана у реєстратуру*; форма однини обов’язкова, якщо при іменнику з кількісним зна-

чення є узгоджене означення; *переважна більшість дітей уже обстежена.*

Присудок у множині свідчить про смислове узгодження його з підметом, коли враховується реальна множинність предметів, виражена словами з кількісним значенням.

Форма множини присудка рекомендована, якщо:

- а) підмет або присудок становлять однорідні члени речення: *І вже не один, а багато хворих лікувалися у лікарня-інтерна;*
- б) підмет і присудок відділені другорядними членами речення: *Багато хворих, планових і ургентних, були переведені в інше відділення;*
- в) підмет передує присудку: *Багато хірургів підвищували кваліфікацію в Києві.*

ТРИ таблетки ЗА день — таблетки НА день.

Вираз “три таблетки на день” неправильний. Треба вживати “ЗА день”. Для значення “*відрізок часу, протягом якого щонебудь відбувається*”, українська літературна мова має словосполучення прийменником ЗА. Зворот із прийменником НА вживається у фізиці: “*П’ять кілограмів на один сантиметр*”, тобто на кожен сантиметр поверхні, площі припадає вага п’ять кілограмів.

АДРЕС — АДРЕСА

В усній мові часто сплутуються ці два слова. “*А ти знаєш його адресу?*” — чуємо в побуті, коли йдеться про місце мешкання когось чи розташування установи. Втім, сучасна літературна мова вимагає вдаватися в цьому разі тільки до іменника

АДРЕСА.

Походженням своїм ці слова сягають спільного кореня — французької мови, а ще глибше — латинської. Але, виникнувши з одного джерела, АДРЕС і АДРЕСА прийшли в українську мову різними шляхами і в різний час.

АДРЕС — із французької через російську, АДРЕСА — з німецької через польську. Якщо слово АДРЕСА закріпилося як назва місця мешкання людини чи розташування установи, то АДРЕС має значення: *“урочисте ювілейне привітання”*.

Слід звернути увагу на правильність вживання деяких усталених зворотів зі словом АДРЕСА. Українською мовою правильно буде сказати, наприклад: *Я проживаю за адресою; Звертайтеся за адресою. Але: Я відправив повідомлення на адресу; Заяви відправляйте на адресу. Керівництво лікарні надіслало вітальний адрес на адресу колишнього головного лікаря.*

НАВЧАЛЬНИЙ — УЧБОВИЙ

В українській мові немає слова **“учоба”**. Тому прикметник **УЧБОВИЙ** — це аномальний утвір від неіснуючого слова. Закономірним в українській мові є слово **НАВЧАЛЬНИЙ**, утворене від іменника **НАВЧАННЯ**: *навчальний рік, навчальний заклад, навчальна кімната, навчальне обладнання, навчальний план, навчальна програма, навчальна частина, навчальна передача.*

Примітка. У цьому зв'язку зауважимо, що складноскорочені слова вуз (від “высшее учебное заведение”) і завуч (від “заведующий учебной частью”) стали унормованими іменниками і як такі поки що вживаються в офіційно-діловому стилі.

ВІДМІЧАТИ — ВІДЗНАЧАТИ — ПОМІЧАТИ
— ЗАЗНАЧАТИ.

Ці слова — пароніми нині вживаються в українській мові з різним значенням. Наприклад:

відмічати на папері; відмічати лінію прикусу (ставити мітку, позначку);

відзначати ювілей; відзначати день народження (святкувати щось);

помічати недоліки догляду; помічати зміни стану хворого (ВИЯВЛЯТИ щось);

азначати у звіті; азначають автори (вказувати на щось, акцентувати на чомусь).

ПРОФЕСІЙНІ ВМІННЯ — ПРОФЕСІОНАЛЬНІ ВМІННЯ
Прикметники-пароніми.

Прикметник ПРОФЕСІЙНИЙ утворений від іменника **професія** і означає належність до певного фаху: *професійна честь; професійні спілки; професійна корпорація*.

Прикметник ПРОФЕСІОНАЛЬНИЙ утворений від іменника професіонал і означає майстерність в опануванні певною професією: *хірург- професіонал; професіональна операція*.

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ !

Прикметники ЗДОРОВИЙ, ХВОРИЙ, МЕРТВИЙ ступенів порівняння не мають !

СТОРОНА — БІК

Іменник СТОРОНА має такі значення:

- рідний край (*У рідній стороні життя розквітає*);

- певна країна у дипломатичних стосунках, переговорах (*Американська сторона погодилася на умови угоди; Україна є однією із сторін багатостороннього договору*).

Іменник БІК уживається на позначення просторових координат, напрямку: *біль іррадіював у лівий бік; серце розташоване з лівого боку; зуби уражені карієсом на правому боці нижньої щелепи*.

ПРАВИЛЬНО — ВІРНО.

Прислівник і прикметник (правильний — вірний).

Прислівник ПРАВИЛЬНО означає “відповідно до норми”: *правильно діагностувати, правильно захити, правильно прооперувати*.

ВІРНО — значить ПОСТІЙНО: *вірно кохати*.

Зауважимо, що в російській мові значення цих слів тотожні.

ПОПЕРЕДЖАТИ — ЗАПОБІГАТИ — ЗАСТЕРІГАТИ.

Ці у цілому схожі за лексичним значенням дієслова, одні з найбільш функціональних у професійному мовленні медиків, відрізняються своїм стилістичним забарвленням. Проте у науковій літературі, у мові практичної медицини, у засобах масової інформації, де останнім часом чільне місце посідає реклама медичних засобів, ліків, пропаганда здорового способу життя, дуже часто зустрічаються варіанти неправильного використання цих слів у стилістичному контексті. Скажімо, на рекламних щитах читаємо: “Міністерство охорони здоров’я попереджує: куріння шкідливе для Вашого здоров’я!”. У такому реченні стилістично виправданішим буде дієслово “ЗАСТЕРІГАТИ”: “Міністерство охорони здоров’я застерігає...”, так само: “Лікар застерігає про небезпеку рецидиву”.

Дієслово “ПОПЕРЕДИТИ” вживається у більш нейтральному значенні: *“Хворих попередили про необхідність проходження флюорографії”*. Уживається це дієслово і в адміністративно-діловому стилі: *“Попередити лікаря Давиденка О.Б. про недопустимість порушення трудової дисципліни”*.

Дієслово “ЗАПОБІГТИ” вживається у словосполученнях *“запобігти хворобі”, “запобігати рецидивам”, “запобігати поширенню інфекції”*.

У порівнянні з російською мовою стилістична варіантність уживання цих дієслів має такий вигляд:

*предупреждать болезнь — запобігати хворобі,
предупреждать больного — застерігати хворого,
предупреждать хворого,*

причому українське “застерігати” відповідає російському “предупреждать” із значенням “предостерегати”.

БОЛЮЧИЙ — ХВОРОБЛИВИЙ — НАБОЛІЛИЙ — НЕЗДОРОВИЙ

Маючи в основі свого лексичного змісту значення “той, що пов’язаний із болем”, ці прикметники мають різні варіанти вживання у лексичному контексті.

Найуживаніші випадки функціонування їх у професійній мові медиків такі (у порівнянні з російською мовою):

*болезненный вопрос — наболіле питання;
болезненный вид — хворобливий вигляд;
болезненное состояние — нездоровий стан;
болезненный зуб — болючий зуб.*

ПРИЙОМ — ПРИЙМАННЯ — ВЖИВАННЯ

У професійній мові медиків ці іменники вживаються у строго визначеному лексичному контексті:

*прийом лікаря-терапевта з 17 до 19 години;
приймання рішення щодо методу знеболювання;
вживання їжі; вживання ліків; вживання вітамінів.*

ЗДІБНІСТЬ — ЗДАТНІСТЬ

Російський іменник “способность” по-різному перекладається українською мовою — залежно від лексичного контексту:

*способности к гипнотизированию — здібності до гіпнотизування;
способность силикатов образовывать связи — здатність
силікатів утворювати зв'язки.*

ВЕДУЧИЙ — ПРОВІДНИЙ

Це прикметники з різним лексичним значенням, які в російській мові мають спільний відповідник — “ведущий”. Перекладаючи з російської, використовуємо різні прикметники залежно від лексичної ситуації:

*врач, ведущий операцию — лікар, який проводить (виконує)
операцію;
ведущий симптом — провідний симптом;
ведущие звенья патогенеза заболевания — провідні ланки
патогенезу захворювання;
ведущая роль медицины — провідна роль медицини;*

ПРИСУТНІСТЬ — НАЯВНІСТЬ

Варіанти вживання цих іменників залежать від того, істинні чи неістинні вони стосуються. У перекладі російською ПРИСУТНІСТЬ — це “присутствие”, а НАЯВНІСТЬ — це “наличие”, отже, слід уживати:

*присутність анестезіолога на операції;
присутність усіх лікарів на консилиумі;
але: наявність анаеробної флори у ротовій порожнині;
наявність порушень водно-сольового обміну;
наявність каріозних порожнин і т.д.*

НАДБАНИЙ — НАБУТИЙ — ПРИДБАНИЙ

Різні за значенням прикметники, вживати які слід таким чином:

*набуті знання; надбане особисте майно; набуті специфічні риси;
придбані стоматологічні інструменти.*

ВКРИВАТИ — ПОКРИВАТИ

Дієслова з різним лексичним значенням. Вибір у професійній мові медика регламентується насамперед тим, що дієслово “покривати” походить від іменника “пóкрив” (шкірний, епітеліальний і т.д.). Тому у всіх випадках, коли лексичне значення дієслова стосується “пóкриву”, вживаємо дієслово “покривати”:

*емаль покриває зуб;
епітелій покриває слизову оболонку і т.д.*

Дієслово “вкривати” (укривати) застосовується зі значенням “накривати”, “застеляти”: *вкрити хворого ковдрою.*

КУПРУВАТИ, САНІРУВАТИ

Це дієслова іншомовного походження, що мають у мові-джерелі суфікс — *ip*. В українській мові такі дієслова втрачають цей суфікс в усіх формах:

запломбувати — *запломбований*; *каструвати* — *кастрований*;

зареєструвати — *зареєстрований*; *інгібувати* — *інгібований*.

Але в окремих словах для усунення небажаної омонімії суфікс — *ір* (після д, т, с, ц, ж, ч, ш, р- *-ир*) зберігається:

буксірувати (бо є *буксувати*)

парірувати (бо є *парувати*)

полірувати (бо є *полювати*)

репетірувати (бо є *репетувати*)

купірувати (бо є *купувати*)- лекс.синонім — *обмежувати*, *уривати*

Суфікс — *ір*- (*-ир*-) уживається й у дієсловах типу *котирувати*, *лавірувати*, *марширувати*, *третирувати*, *санірувати*.

ПОКАЗАННЯ-ПОКАЗ-ПОКАЗНИК-ПОКАЖЧИК

Ці іменники мають різне (хоча і схоже за семантичною основою) значення. Уживаються у такому лексичному контексті:

- *Показання до операції*;
- *Показання манометра*;
- *Показник захворюваності на карієс*;
- *Покажчик кардіологічних хвороб*.

ПОВЕРХОВИЙ-ПОВЕРХНЕВИЙ

Лексичне значення прикметника *поверховий* — *неповний*, *приблизний*: *Поверховий огляд призвів до помилок у лікуванні*. Прикметник *поверхневий* означає “той, що стосується поверхні, знаходиться на ній”: *“Поверхневий шар шкіри був уражений екхімозами”*.

СПРИЯТИ-ПРИЗВОДИТИ

Дієслово “сприяти” означає дію з позитивними наслідками: *сприяти одужанню*; дієслово “призводити” — з негативними: *призводити до захворювання*.

ЗАКРИВАТИ-ЗАПЛЮЩУВАТИ (РОЗПЛЮЩУВАТИ)

У медичній лексиці дієслово “заплющувати”, “розплющувати” стосується тільки процесу закривання (відкривання) повіками очних яблук самою людиною: *Хворий заплющує (розплющує) очі*. Якщо, скажімо, хворий перебуває у лікаря-офтальмолога і користується спеціальним щитком, то ним він *закриває око*.

МІЛКИЙ-ДРІБНИЙ

Прикметник “мілкий” характеризує об’єкт за параметрами глибини; прикметник “дрібний” — величину об’єкта. Тому у медицині вживаємо:

- *дрібна зернистість*;
- *дрібні кровоносні судини*;
- *дрібні капіляри*;
- *дрібні зуби*;
- *мілке переддвер’я рота*.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Головащук С.І.* Складні випадки наголошення: Словник-довідник. — К.: Либідь, 1995. — 192 с.
2. *Головащук С.І.* Українське літературне слововживання: Словник-довідник. — К.: Вища шк., 1995. — 319 с.
3. *Головащук С.І.* Російсько-український словник сталих словосполучень. — К.: Наук. думка, 2001. — 640 с.
4. *Гринчишин Д.Г., Сербенська О.А.* Словник паронімів української мови. — К.: Рад. шк., 1986. — 222 с.
5. *Єрмоленко С.Я.* Словник труднощів української мови. — К.: Рад. шк., 1989. — БИЗ36 с.
6. *Культура української мови: Довідник* /За ред. В.М.Русанівського. — К.: Либідь, 1990. — 304 с.
7. *Міжнародна анатомічна номенклатура* /За ред. І.І.Бобрика, В.Г.Ковешнікова. — К.: Здоров'я, 2001. — 328 с.
8. *Новий тлумачний словник української мови* /Уклад.: В.В.Яременко, О.М.Сліпушко: У 3-х томах. — К.: Аконті, 2001.
9. *Орфографічний словник української мови* /Уклад.: С.І.Головащук, М.М.Пешак, В.М.Русанівський, О.О.Тараненко. — К.: Довіра, 1994. — 864 с.
10. *Пономарів О.Л.* Стилїстика сучасної української мови. — К.: Либідь, 1992. — 248 с.
11. *Російсько-український словник наукової термінології.* Біологія. Хімія. Медицина. — К.: Наук. думка, 1996. — 660 с.

-
12. *Словник іношомовних слів* /За ред. О.Г.Мельничука. — К., 1974. — 775 с.
 13. *Словник іношомовних слів* /Уклад.: С.М.Морозов, Л.М.Шкарапута. — К.: Наук. думка, 2000. — 680 с.
 14. *Український правопис*. — 4-те вид. — К.: Наук. думка, 1993. — 240 с.
 15. *Усатенко О.К.* Російсько-український словник медичної термінології. — К.: Наук. думка, 1996. — 463 с.